

L f
205

g. 76. unter
Bellenden, William

He. 55.
D.

F
R
C
re
ijs
ni

le

CICERONIS
PRINCEPS,
RATIONES, ET
CONSILIA BENE GE-
rendi, firmandique imperij: ex
ijs repetita, quæ ex Ciceronia-
nis defluxere fontibus, in libros
XVI. de Statu rerum Rom.
qui nondum lucem
acceperant.

L I P S I Æ

Imprimebat **LAURENTIUS**
COBER, Impensis Henningij
Grossij junioris.

ANNO M. DC. XV.

AD INCLITUM,
Serenissimumq; Principem
HENRICUM, Princi-
pem Scotiae, &
Vvalliae.

UII clavum
imperij te-
nuere (Prin-
ceps Serenissime) re-
complexi fuisset gra-
vem, se dignam, mul-
tis utilem : si non a-
cta modò, ut reges
Perfarum, sed obser-

A 2

va-

vata in usu & ratione
imperandi, naturaq;
populi, & à successo-
ribus tenenda, scrip-
tis tradidissēt. Nam,
quæ præclarè gerunt
Imperantes, ævi pu-
tantur unius: quæ
usu, tractandoq; per-
cepta scribunt, &
adornant monitis,
utilitatē habent per-
manentem, & ple-
nam auctoritatis.
Sed qui hæc præsti-
terit, in annaliū mo-
numen-

numentis quæro, nō
invenio principem.
Augustum video Cæ-
sarem libellum sua
scripsisse manu de vi-
ribus, atque opibus
Imperij: ejus exem-
plo Caligulam, &
Cosmum Ducē He-
trutriæ ærarij tabu-
las confecisse: Caro-
li quinti admonitio-
nem factam filio in
regnorum renuncia-
tione celebrem ha-
beri: plures in mor-

te præcepta dedisse
liberis. At qui vale-
tudine firma, ætate
florente regnandi
præscripta filio tra-
diderit, aut in ijs, quæ
desideramus, elabo-
rârit, si ab Augusto
Parente tuo disces-
serimus, habemus
neminem. Hæc sin-
gularia suspicimus;
illa omiſſa dolenter
ferimus: & simul
querimur nulla exta-
re de Rep. & Impe-
rio

rio scripta veterum,
qui publica tracta-
runt gubernacula,
præter quædam va-
gè sparsa in Cicero-
ne: quæ ne inhono-
rata maneant, & de-
pressa mole ejus ope-
rum, se efferunt: &
velut animulæ reli-
ctis corporibus in lu-
cem excedunt: ad
tuam festinant, du-
ctu principis, qui ijs,
quasi manipularibus
dispositis sub signis

XXIII. agmine qua-
drato ad te proficif-
citur: ut te Impera-
tore mereat, ac te-
stetur, mihi non de-
esse voluntatem, ad
ea præstanda, quibus
obstringor, ut

Omni nexu, &
usu Tuus

G. BELLENDENUS.

DE PROCES-
SV, ET SCRIP-
toribus Rei po-
liticæ.

MANVS
Animus ex se pu-
rus, simplex,
immortalis, &
quasi divinæ naturæ par-
ticeps, vi & natura sua
prompta, celeri, expedi-
ta, admirabiliter se inji-
cit, ac intendit in immen-
sum: omnia penetrat, am-
bit, investigat: æterna
meditatur & concupiscit:
ac licet sit finitus partem

De process. & script.

capit nullam quietis, nisi in infinito; quod ipsum numē est divinum, in quo solo, tentatis rebus omnibus, acquiescit. Sed in domicilio habitans crasso, terreno, humili, contaminari cū se patitur, & deprimi materiei, qua cingitur contagione, parvōq; impulsu sensuum, ab excellentia sua discedit, dilabitur ad abjecta, &

Acclivis falsis meliora recusat.

Nam cū corporata sensus moveant, & quæcipient, & cientur, in eisdem

consi-

Rei politice.

consistant : illa principiis
suffusa eternitati contra-
ris , ad res objectas specie
pulchras, laudabiles, oble-
tantes se convertunt, &
eodem secum trahunt ani-
mos, pulsū visionum è sen-
sibus fluentium. Hinc mo-
tus a versi à natura, ab æ-
ternitate, à ratione, &

Edulcare placet vitam,
Curasque acerbis sensi-
bus gubernare.

Hinc animi à suis decep-
ti nuncijs, ab infinita æter-
næque natura abducti, in
re mutabili hærent, labo-
rant occupantur, ac erran-

tes

De processu & scripte.

tes & illusi, vel secum discordant, vel languescunt, vel motus habent intemperantes: quales tum precipuè cient, cum ad res fluxas, quæ titillant, & delectant maximè, feruntur, quasi ad perennes: aut effrenati incitantur ad commovenda præsidia utilitatis humanæ, vitæque communis. Quod genus motionum, ut est perniciosissimum, ita bis opposita à veteribus propugnacula quietis & otij, in bonis sunt ducenda summis: ut

natu-

Rei politica.

natura accommodata maxime, & se attollentia ad omnia providentem, & regentem Deum: ejusque imitantia bonitatem erga universum genus hominum. Et verò, hæc ad divina cum accederent, & à priscis manarent: qui, quo propius aberant ab ortu, hoc melius, quæ erant tenenda, cernebant: posteriorum error, qui ad impietatem incubuerat, & beneficiis virorum excellentium tribuerat cælestia, illis nomina affinxit.

De proceß. & script.

& numina Deorum. Immo, ut fabula fabulam pepererat, invasit in quorundam animos opinio, initia vite atq; victus: legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exēpla, quæ nepotibus sunt ascribenda Noë, hominibus & civitatibus à Cerere & Libera, quas pro Divis habuerant, data ac dissipata fuisse. Interea, etsi pietatem vinceret impietas, & in immoderata licentia fingenti, scribendiq;, antiqui ferè omnes, præter Hebræos, (a-
pud

Rei politica.

pud hos enim vetita erant
simulachra, nec cuivis per-
missum scribere) somnia
pro religionibus exciperēt,
ac multa cumularent ne-
farijs, cessit tamen in mul-
tis humanitati barbaries:
atq; ab illis initiis progres-
sum est ad maiora: quæ post
Moysen tentarunt scriptis
primi Phœnices, Ægyptij,
de quibus in hunc modum scribitur.

Se-
rius Græci; qui diu sub re-
gibus, sine ipso legū nomi-
ne; tandem à Draconse ex
Phœnicibus scriptas acce-

De processu & scriptis.

perunt leges, consulta à phi-
losophis : qui tunc politici
appellati, à rebus publicis
nomen habuere : post à lo-
co, vel auctore, cùm dis-
sociati à disertis, his iter
reliquerant ad remp. de
qua nunquam idem Græci:
cùm à variis variæ adum-
brata fuerint rerump. &
regnorum formæ : ut ab
Hippodamo, Phalea, Sthe-
nida, Diologene, Ecphan-
ta, Platone, Aristotele,
Theophrasto : ab aliis le-
ges scriptæ populis : ut à
Zaleuco Locris, à Charon-

da

da suis, à Philolao Thebanis: ab aliis resp. ac imperia constituta: ut à Solone Atheniensium, à Lycurgo Lacedemoniorum republica. Quibus tamen laus danda est, quòd planè, & sine pigmentis comprehenderit omnia, quæ ad consuetudinem vitæ, & usum civium pertinerent. Nam (ut ait noster) qui iura, qui leges, qui civitates constituerunt, locuti sunt simpliciter, & splendide, sine ulla serie disputationum, & sine jejuna con-

De process. & script.

certatione verborum: id
modò spectantes, ut funda-
menta poneretur tranqui-
lilitatis, atque pacis: ac, ut
vincula conjunctionis hu-
manæ revulsa motibus, so-
luta casibus, mutationibus
abrupta, cōcussa & treme-
facta vi, firmarentur, ju-
varenturq; consilijs, quæ
spectarent futurum omne
tempus humanæ societatis.
Qui in his elaborarūt usu,
studio, & scriptis, ex He-
bræis habemus Mosen: &
Græcis, qui extet, nullum:
nisi exceperis Xenophontē,

aut

ant fragmenta scriptio-
num Solonis, Charonda, Zaleuci:
cum tamen, qui utraque re
excelleret, ut, & doctrina
studii, & regenda civitate
princeps esset, non alium
Cicero putavit facile in-
veniri posse, quam Phale-
reū illum Demetrium: qui
doctrinam ex umbraculis
eruditorum in solem aci-
emq; produxerat. Itaque
in hoc genere nō pono Gra-
corum in scribendo princi-
pes Platonem, Aristote-
tem, Theophrastum: ne
alios memorem imitatores

De processu & script.

Hippodami, qui primus ex
ijs, qui temp. non admini-
strarunt, cepit de rep. scri-
bere. Ex Latinis præter Ci-
ceronem reperies neminem.
Is in rep. versatus, va-
lens ingenio, usu, & do-
ctrina scripsit de rep. li-
bros sex, de legibus quin-
que, & incertum. Præ-
terea Epistolam ad Q. fra-
trem ingenio dignam civili:
aliam ad Cæsarem medita-
batur etiam *νοβητιεζ* qua-
dam & *πολιτικώτιεζ* ad
Dolabellam: & hæc consi-
lio Attici: at eorum fortè

exem-

Reipolitica.

exemplo, qui suasionibus
Alexandrum incensum
cupiditate gloriae, cupien-
tem aliquid sibi consilij da-
ri, quod ad laudem sem-
piternam valeret, cobor-
tabantur ad decus. Sed
illa ad Caesarem non perve-
nerat, nec prodijt in lu-
cem, quod Hircio, Balbo,
Oppio Caesarianis non pla-
ceret. Caetera etiam hu-
jus generis praeter tres li-
bros mutilos de legibus,
& epistolam ad fratrem
interciderunt. In ijs ta-
men scriptis, quae ad poste-

De process. & script.

ritatem transmissa sunt,
sparsa remanens vestigia
plurima antiquitatis, hi-
storiae, legum, discipline,
status reip. Rom. quae in
ordinem confecta anno-
rum 1000. fiximus in li-
bros XVI. lucem expectan-
tes. Interea exit ab his prin-
ceps, eodem elaboratus stu-
dio, & stilo: ac conforma-
tione non ita veteris me-
moriam, ut sit aliena ab usu
nostrae aetatis: nisi me fallat
temporibus decursa aspe-
ris, & observatio variorum
in his casuum: ac simul ex-
peri-

Rei politica.

perientia, ad quam navata
in mandatis suæ majestatis
opera me sæpè excitavit.
Sunt in hoc scriptore multa
de administratione urbana
& provinciali Rom. plu-
ra ab his remota: quæ, ut
Enniana, in una re posita,
ad multas transferri pos-
sunt. Horum nonnulla, per
me ad usum accommodata
reip. & cum illis sociata
nexaq; meis, ac simul o-
mnia in capita civilis con-
gesta disciplina, non offen-
dent gnarum, quò pertine-
ant, & quam intueantur

ur-

De proc. & scrip. vel pol.

artem, atque prudentiam.
Alij quibus sunt stirpes al-
ta suarum opinionum, su-
os habituri sunt amores,
sua iudicia: quorum neque
accessione illustriora, neq;
decessione ignobiliora ista
sunt futura, ut verò pla-
ceant ijs, quibus me, mea-
que omnia probare debeo,

Hoc votum nostri
summa laboris
habet.

Ci-

CICERONIS
PRINCEPS: RA-
 tiones, & consilia bene
 gerendi firmandiq; im-
 perij, &c.

*De excellentia principatus
 & imperij: causa, at-
 que origine vitæ civilis,
 juris rerump. civita-
 rum, vrbium.*

CAPVT I.

MNEM naturam
 necesse est, quæ
 non solitaria sit,
 neq; simplex, sed

*Princi-
 patus all
 quis in
 omni se-*

C

cum

re natu-
ra.

cum alio conjuncta atque
connexa, habere aliquem
in se principatum: ut in
homine mentem, in bellua
quiddam simile mentis,
unde oriantur rerum ap-
petitus: in republica ma-
gistratum. ut præsit præ-
scribâtque recta, & utilia,
& conjuncta cum legibus.

Imperi-
um ad
natur
usq ue
vite ap-
tum, &
necessa-
rium.

Nihil porro tam aptum
est ad jus conditionemque
naturæ, quam imperium:
sine quo, nec domus ulla,
nec civitas, nec genus, nec
hominum universam ge-
nus stare, nec rerum natu-
ra omnis, nec ipse mundus
potest. Nam & hic Deo

parte

paret, & huic obediunt
maria, terræque, & homi-
num vita iussis supremæ
legis obtemperat, ac se re-
gi patitur imperijs.

Ad hæc verò, quum se
benevolentia applicat, &
adjungit, firmamentum
affert stabilitatis ejus, quã
in principatu quærimus.
Non est enim inhumana
virtus, neque immanis,
neque superba, quæ ad-
jutrix naturæ populos u-
niversos tueri, eisque op-
timè consulere solet: ve-
lut salutare dominatus re-
gij, & societatis humanæ
præsidium, conciliatrix.

*Princi-
patus fir-
mamen-
tum, &
vinculũ,
benevo-
lentiã.*

*Vide ex-
emplum
in An-
ton. Pi-
rias aut
in Coron
virtut.*

pag. 139

& vinculum à natura
constitutum.

*Vita a-
grestis
sine reli-
gione,
iure, &
princi-
patu.*

Fuit quondam tempus,
cùm in agris homines pas-
sim bestiarum more vaga-
bantur, & sibi victu ferino
vitam propagabant, nec
ratione animi quidquam,
sed pleraque viribus cor-
poris administrabāt. Non-
dum divinæ religionis,
non humani officij ratio
colebatur. Nemo legiti-
mas viderat nuptias, nec
certos quisquam inspexe-
rat liberos: non jus æqua-
bile, quid utilitatis habe-
ret, acceperat: ita propter
errorem atque inscienti-

am

am cœca ac temeraria do-
minatrix animi cupiditas
ad se explendam viribus
corporis abutebatur, per-
niciosissimis satellitibus.

Qui igitur primi virtute &
consilio præstanti extite-
runt, ij perspecto genere
humanæ docilitatis, atque
ingenij, dissipatos unum
in locum congregarunt,
eosque ex feritate illa ad
justitiam atque mansuetu-
dinem traduxerunt. Tum
res communem utilitatem
continentes, quas publi-
cas appellamus, tum con-
venticula hominum, quæ
postea civitates nomina-

*Institia
vite ci-
vili ju-
ris, re-
rump. et
vitatum
& urbi-
um.*

*Prop.
Sert.
Horat.
Sat. 3.
Comm.
1. Com.
7.*

tæ sunt, tum domicilia
conjuncta, quas urbes di-
cimus, invento & divino
jure, & humano, mœni-
bus sepherant.

*De præstantia regalis impe-
rij; causa, & origine
regum, atque legum.*

CAP. II.

*Imperi-
um re-
gium in
usu apud
omnes
veteres.*

ATque, ut ad ceteriora
veniam, & notiora
nobis: Omnes antiquæ
gentes regibus quondam
paruerant, quod genus
imperij, primum ad ho-
mines iustissimos defere-
batur, idque in republica

no-

nostra maxime valuit,
 quoad ei regalis potestas
 præfuit: deinde etiam de-
 inceps posteris tradeba-
 tur: quod & in his etiam,
 qui nunc regnant, manet,
 cum purpura & sceptro, &
 illis insignibus, quæ ad
 regum statum pertinent.

Ac mihi quidem non
 apud Medos solum (ut ait
 Herodorus) sed etiam a-
 pud majores nostros fru-
 endæ justitiæ causa viden-
 tur olim benè moderati
 reges constituti. Nam
 cum premeretur initio
 multitudo ab ijs, qui ma-
 jores opes habebant, ad

*Cur re-
 ges con-
 stituti?
 Cic. 2.
 offic.*

*Comm.*1. *Com.*

7.

*Eadem
causa le-
gū, que
regum.*

unum aliquem confugie-
bant virtute præstantem;
qui cum prohiberet inju-
ria tenuiores; æquitate
constituenda, summos
cum infimis, pari jure re-
inebat. Eademque con-
stituendarum legum fuit
causa, quæ regum: jus e-
nim semper est quæsitum
æquabile, neque enim ali-
ter esset jus; id, si ab uno
justo & viro bono conse-
quebantur, eo erant con-
tenti: cum id minus con-
tingeret, leges sunt in-
ventæ, quæ cum omni-
bus semper una atque ea-
dem voce loquerentur.

Ergo

Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio multitudinis: adjuncto verò, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrentur.

Iustis & prudentibus imperia data apud veteres.

De difficultate regnandi: fundamentis & artibus reip. atque imperij.

CAP. III.

Quibus autem regia potestas non placuit,

C. 5

non

*Qualis
& quan-
ti sit
princi-
pis, fir-
mum &
diutur-
num red-
dere im-
perium?*

*Funda-
menta
reip. &
imperij.*

non ij nemini, sed non
semper uni parere volue-
runt. Quare cum perma-
gni hominis est, & ipsa
natura moderati, tum ve-
rò etiam doctrina atque
optimarum artium studi-
is eruditi, sic se adhibere
in tanta potestate, ut nulla
alia potestas ab ijs, quibus
præsit, desideretur. Est
enim ars difficilis, rectè
remp. regere, imperio
præesse.

Hujus autem hæc fun-
damenta sunt, hæc mem-
bra, quæ tuenda principi-
bus, & vel capitis pericu-
lo defendenda sunt: reli-

gio,

gio, potestates magistratum, Senatus auctoritas, leges, mos majorum, iudicia, iurisdictio, fides, provincia, socij, imperij laus, res militaris, ærarium.

Duæ sunt artes, quibus hæc præstari, & omnia quæ sunt in imperio atque statu defendi putantur, scientia imperandi & administrandæ reip. disciplina.

Due artes Politica.

Quarum altera utilem, & valde necessariam principi continet doctrinam, de exercitu, de castris, de agminibus, de signorum

Ars Imperatoris.

col-

collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de commeatu, de insidiis faciendis, atque vitandis: de reliquis rebus, quæ sunt propriæ belli administrandi.

*Ars re-
ctoris
reip.*

Altera necessitatem habet non minorem, utilitatem sæpe majorem: cum ei quasi materies quam tractet, & in qua versetur, subjecta sit rerum civilium prudentia, juris publici auctoritas, monumenta rerum gestarum, vetustatis exempla, & res cæteræ, quibus reip. utilitas paratur, augeturque.

Iam

Iam verò ista licet posita sint in præceptis, tamen his in omnes partes usus vitæ politicæ conformari nequit: cum oporteat, quæ sunt in fortuna, temporibus regere, consiliis providere, more nostrorum: qui semper ad novos casus temporum, novorum consiliorum rationes accommodarunt.

Ita hæc, quæ statuitur prudentia in rebus publicis, paratur, & acquiritur, non alicujus quotidiana loquacitate, non ex scholis cantilena, non in libris adumbrata rep. sed rerum

Usus vitæ politicae.

Prudentia politica, quibus modis paratur.

D

no,

notitia maximarum, multarum memoria, usu plurimorum negotiorum, exercitatione assidua, & illa gravissimi usus disciplina, quæ perficitur observatione diuturna rerû, quæ prodesse solêt, aut obesse reip.

De principis officio in genere: quæ is scire, præstare cogitare debeat.

CAP. IV.

Principis cura in summa rerum.

HABENT, quæ eò pertinent, varios actus, & consiliorum, & temporum in summa rerum admini-

stranda:

stranda: & hæc gravem
curam diligentiamq; desi-
derat, quam ipse princeps
sustinet.

Nam cum dirigi forma-
tiq; debeat consilijs atque
factis honestis, & utilibus:
eluceat in ijs oportet prin-
cipis ingenium, atque vir-
tus.

Etenim, ut salvum sit im-
perium, prudentia, quæ
in delectu bonorum & ma-
lorum cernitur, acuenda
erit in consilijs advocan-
dis, habendis, dimitten-
dis, petendis, dandis, ca-
piendis, communicandis,
mutandis, abjiciendis: at-

*Pruden-
tia in
quibus
acuen-
da?*

que etiam in actionibus,
& negotiis suscipiendis,
exequendis, committen-
dis.

*Quid sit
nosse
remp.*

*Aprin-
cipe te-
nenda?*

Quæ omnia, cum sint
de rep. caput est nosse
rempub. idque latè pater,
quid habeat militum, quid
valeat ærario, quos soci-
os resp. habeat, quos ami-
cos, quos stipendiarios,
qua quisque sit lege, con-
dicione, fœdere: tenere
consuetudinẽ decernen-
di, nosse exempla mayo-
rum, causam imperij, jura
publica, mentem, morem,
disciplinam reip.

Vt enim gubernatori

cur-

curfus secundus, medico
 falus, imperatori victoria:
 fic moderatori reipub. be-
 ata civium vita propofita
 eft: ut opibus firma, copi-
 is locuples, gloria ampla,
 virtute honefta fit. Hujus
 enim operis maximi inter
 homines atque optimi,
 principes eſſe effectores
 volo.

Non animadvertunt
 omnia: ſi ſcientes præter-
 mittunt, magna culpa eſt,
 & rei fiunt alienæ, ſi pro-
 videre potuit, ne exiſte-
 ret. Culpa autem nulla
 eſt, cum id, quod ab ho-
 mine non potuerit provi-

*Quid
 modera-
 tori reip
 propoſi-
 tum.
 lib. 6. de
 Rep.*

*Quando
 contra-
 hitur
 culpa?*

*Quae de-
sideran-
tur à
principe*

deri, evenerit. Quod per-
sæpe sapientissimis viris
accidit, ut quemadmodum
gubernatores optimi vim
tempestatis: sic illi fortu-
næ impetum superare non
possent. Sed hanc pauci
ducunt rationem: omnia
desiderantur ab eo, tan-
quam nihil denegatum sit
ei, quò minus omnia posset
qui publico negotio præ-
positus est.

*Condi-
tiones
admini-
stranda-
rum pro-
vincia-
rum.*

Quid referam oculos ad
conditiones miseras ad-
ministrandarum provin-
ciarum? in quibus dili-
gentia plena simultatum
est, negligentia vitupera-

tionum;

tionum : ubi severitas pe-
 riculosa est, liberalitas in-
 grata, sermo insidiosus, as-
 sentatio perniciofa : frons
 omnium familiaris, mul-
 torum animus iratus : ira-
 cundiæ occultæ, blanditiæ
 apertæ : venientes præto-
 res expectant, præsentibus
 inserviunt, abeunteis dese-
 runt.

Multa hujusmodi eve-
 niunt summis principibus.
 Sed ipsorum est, quod vi-
 rorum fortium, virtute
 præstare tantum, ut pos-
 sint fortunæ culpam non
 extimescere, rectè vereq;
 sentire, & sapienter facere,

*Virtus à
 principe
 præstan-
 da.*

non minus multa , quam
fortiter.

*Virtus
non pō-
deranda
eventū.
pro Rab
& 1 Ep.
fam. 7.
& 9. E-
pist. ad
Att.
10.*

Nam etsi plerique con-
silia eventis ponderent , &
cui benè quid processerit,
multum illum providisse:
cui secus, nihil sensisse di-
cant: mihi semper persua-
sum fuit, non eventis , sed
factis , cujusque virtutem
& fortunam ponderari.

Quis poterit omnia
perpetua præstare reip. ?
sic clavum imperij tenere,
& gubernacula tractare
in omni cursu & fluctibus,
ut adversa tempestate in
alto non jactetur , & flui-
tet ?

Tu

Tu da operam, ut navem
rectâ teneas : utinam pro-
spero cursu. Sed ubicunq;
venti erant, sat, si ars tota
non aberit, quid enim al-
liud præstare virtus pot-
est.

Nunquam desine, siue
intendas rebus animum,
siue relaxes, & remittas,
considerare, quem teneas
principatum : quâ partem,
auctum, & retentum ma-
jorum virtute, sollicitu-
dine, gloriâ : quâ servan-
dum administrandum, &
firmandum tua.

Noctu ambulabat in
publico Themistocles,

D 9

quod

*Ars à
virtute
præstan-
da.*

*Cogita-
tio prin-
cipis in
tribus
desigen-
da.*

*Cur de
nocte
vigilet*

Themistocles?

quod somnum capere non posset; quærentibusque respondebat, *Mitiadis* trophæis se è somno excitari.

De prudentia tenenda in deliberationibus, consilijs & actionibus.

CAP. V.

Principia & media deliberanda, consideranda.

VT benè provisâ & diligenter explorata principia ponantur, de re gerenda delibera accuratè & considera, quàm illa res honesta sit: & si habeas efficiendi facultatem.

Prus.

Priusquam aggrediare, adhibenda est præparatio diligens, & aliquantò ante constituendum, quid accidere possit in utranq; partem: & quid agendum sit, quam quid evenerit: ne committas, ut aliquando dicendù sit, non putaram.

In consilijs saniora putentur ea, quæ perpetuæ pacis rationem habitura sint, nihil insidiarum: in quo si mihi obtemperatum esset, si non optimam, at aliquam rēp. quæ nunc nulla est haberemus.

Sententiam sententia vincat melior.

Nec

Præparatio necessariorum, & futurorum præmeditatio. lib. I. offic. I.

Consilia saniora.

*Agens
in i. off
f. c. 15.
& con-
siderata
excogi-
tatio.*

Nec agas quicquam, cuius non habeas *causam probabilem*. Nihil enim per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat. Et diu sanè cogitandum est in eo, quod semel admissum, coërceri, reprimiq; non potest.

*Hone-
sta cau-
tus præ-
poneda*

Malo interdum multi te non cautè, quàm pauci non honestè fecisse existiment: ac omnibus te in factis, re potius, quàm teste moveri: ut habere dignus, **QUI CVM IN TENEBRIS MICES: & nostri imitator senatus; qui nunquam utilitatem à dignitate sejunxit.** Benè præcipiunt, qui

vetan

vetant quicquam agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum. *Æquitas enim lucet ipsa per se*: dubitatio cogitationem significat injuriæ.

Et piè judicant, qui sceleratum & impium censent deliberare, utrum id sequare, quod honestum esse videas, an te sciens scelere contamines. in ipsa enim dubitatione facinus inest, etiamsi ad id non perveneris.

Regium non esse puta, sic vivere, ut velis: nec omnes esse beatos, qui vivunt, ut ipsi velint: velle

Injuria quando inest in dubitatione?

Quando facinus?

Quid vivere, ut velis?

E

enim

enim quod non deceat, id
ipsum miserrimum est: nec
tam miserum est non adi-
pisci, quod velis, quam
adipisci velle, quod non
oporteat.

*Animus
princi-
pis.*

*Vita re-
gia.*

Magnis imperijs & pro-
vincijs præes. Gere igitur
animum laude dignum &
regium existima, ita vive-
re, ut non modo homini
nemini, sed ne cupiditati
quidem ulli servias: con-
temnere omnes libidines,
sentire liberè: populi uti-
litati magis cōsulere, quam
voluntati: contra pericu-
losas hominum potentias
conditioni omnium civiū

provi-

providere: nemini in his
cedere multis obistere.

*Semper memineris, quod
dignitas tua facit, ut ani-
madvertatur quicquid fa-
cias.*

Nihil fiat quod pericu-
losam imitationem exem-
pli alijs in posterum pro-
dat. Multi, quod exemplo
fit, id etiam jure fieri pu-
tant: & aliquid, atque adeo
per multa addunt, & affe-
runt de suo.

Principis autem magni
est facere, quod non so-
lum ad tempus maximam
utilitatem affert, sed etiam
ad exemplum.

*Aurea
cohor-
tatio.*

*Exem-
pla peri-
culosa.*

*Princi-
pis ma-
gni fa-
ctus ad
exem-
plum u-
tilia.*

De prudentia tenenda in
malis præcavendis: &
incidendis motuū prin-
cipijs, medijs, reliquijs.

CAP. VI.

*Vigilia
ad præ-
caven-
da ma-
la.*

*Quatuor prin-
cipi in
rebus
gerendis
adesse
debent.*

Vigilandum est semper
ad præcavenda mala,
& ne quid intra cutem
subsit vulneris: quod pri-
us nocere potest, quàm
feiri, curarique possit.

Plurimum ratio potest,
& diligentia, tum ex re,
& ex tempore consilium.
Est non alienum dignita-
te regia, quod ipsi Aga-
memnoni regum regi

fuit

fuit honestum, habere aliquem in consilijs capiendis Nestorem. Apud Homerum sæpissimè ille dux Græciæ nunquam optat, ut Ajacis similes habeat decem, sed Nestoris: quod si acciderit, non dubitat, quin brevi Troia sit peritura.

Nunquam tibi desit hujusmodi, quo cum omnia, qui te cura aliqua afficient, ana communices, qui te amet, qui sapiat, qui cum loquaris, nihil fingat, nihil dissimulet, nihil obtegar.

In rebus subitis, & angustis, hoc animo esse de-

Optatum
cum A.
game-
monis.

Princeps
quando

*sibi se-
natus.*

bes, ut nihil aliò rejicias :
ipse tibi sis senatus.

*Celeri-
tate u-
tendū in
princi-
pis sedi-
tionum*

Nihil est periculosius,
quàm spatium confirman-
di sese ijs dare, qui novari
aliquid volent.

*Media
inciden-
da.*

Incidere semper oportet
media, ne nimis serò ad ex-
trema veniatur. *Omne ma-
lum nascens facile opprimi-
tur, inveteratum fit plerunq;
robustius.*

*Cic. 5.
Phi. vid*

*Parth.
lib. 1. n.*

Improbitalatem itaq; re-
tundere, & non pati im-
punitate augeri, non so-
lùm utile est, sed etiam ne-
cessarium: ut audaciæ per-
ditorum, & sollicitudinis
tuæ finem reperiās.

4.

*Non au-
genda
impuni-
tate.*

Sapi-

Sapienter Plancus in bello Antoniano, maturandum prius censuit, quàm hostes corroborarentur, & perturbarentur nostri: in quo, si celeritas fuisset adhibita, resp. in possessione victoriæ, delictis sceleratis permansisset.

*Planci
consilium.*

Non ignorabat ille in rep. versatus, quanta momenta sint in ea temporum; & quid intersit, idem illud, utrum antè, an post decernatur, suscipiatur, agatur. Omnia quæ severè decreta sunt illo tumultu, si

*Mo-
menta
tempo-
rum.*

E ↗

aut

aut quo die dixi sententiam, perfecta essent, & non de die in diem dilata, aut ex quo tempore suscepta sunt, ut agerentur, non tardata & procrastinata, bellum nullum habuissimus.

*Cautio
in uiciscendo.*

In nefariis civibus ulciscendis, cum possis, quam pertimescendis, diligentior cautio est.

*Quatuor moderatio-
nis regulae.*

I.

De his illud valdè considerandum est, ne quid temerè, ne quid dissolutè. Ejusq; rei moderatio principis magni est; ut in duces & fontes vehemens sit: liberalis in multitudinem,

nein, fortuna magis quam
culpa peccantem.

II.

Omnia publico confi-
lio, præsidioque : ne vi-
deatur vi, atque impressio-
ne evertere.

III.

Non ex alieni sensus
conjectura, aut cæca su-
spicione : ne vel obteran-
tur malevolorum obtre-
ctatione & invidia in-
nocentes : vel aperiantur
ad sordes eluendas venæ
omnes, atque viscera.

Et quod caput est, ex-
citanda erit animadver-
sio, & prudentia : ut sit,
non modò *consilium in*

IV.

providendo, sed etiam iudicium in conficiendo, ne id ipsum quod vereatur, ita caveat, ut cum vitare fortasse poterit, ultro arcessat, atque attrahat, quæ stultitia timoris magna est.

*Futura
explo-
randa.*

Semper in præsentibus malis prohibendis, futura quoque nisi antè occursum sit, explores, ne se insinuent.

*Reli-
quias
provi-
dendum*

Ne sint reliquæ providendum: imposita enim res & acerba, si erunt relicta, quanquam fuerint abscissa, tamen efferent se aliquando, & ad renovandum bellum revirescent.

Est

Est non minus tutum
extrema depellere, quam
prima repellere.

Vtrumq; iudicio, neu-
trum dissolutè: ne in bre-
ve tempus dilata sit perni-
cies. Ut enim gravius æ-
grotant ij, qui cum levari
morbo videntur, in eum
de integro inciderunt: sic
vehementius laborât, qui
profligato bello, ac pænè
sublato, renovatum bellû
gerere conantur.

Cavêdum etiam, ne vin-
dex unius mali, auctor sit
alterius, fundamentum &
radices habituri altiores.
Nostris tumultibus sem-

*Dilata
pernici-
es peri-
culosa.*

*Cautio
gravis-
sima.*

per

per primi cujusque mali
causa excidendi, causa fu-
it, cur aliud renasceretur
illo pejus.

*De cautionibus adhibendis,
in varijs motuum &
seditionum causis.*

CAP. VII.

*Cautio
in ob-
scuris
odijs.*

STultitiam puta, aut in
obscuro odio apertas
inimicitias, aut in quo ni-
hil noceas, ostendere vo-
luntatem nocendi.

*Constitia
regen-
di.*

Illius probantur consi-
lia, qui se muniendum pu-
tavit aucto exercitu, auxi-
lijisque multiplicatis: ut

cum

cùm præferret sensus a-
pèrtè, tùm etiã invitis
quibusdam, sciri quid de-
fensurus esset, non esset
periculosum. Is multa, ut
ad effectum horum consi-
liorum perveniret, simu-
lavit : quòd præmatura
denunciatio imparati, quã
*periculosa esset, ex casu col-
lega vidisset.*

Providendum, ne viri
nobiles simulatione com-
munium negotiorum, of-
ficiorumve coëant, & ar-
ma parent ad cædem, aut
tumultum.

Si qua est inter popu-
los, sive ordines dissen-

Q. Fab.

*Cautio
contra
conven-
tus,*

*Concor-
dia con-
sulen-
dum.*

F

sio,

fio, eloborandum, ut ex ea
 ad concordiam evocen-
 tur. Et, si qui fervor men-
 tum inveteravit, ut in o-
 pinionum æstu, studiisque
 honorum evenire solet
 (horum enim quisque reti-
 nens est, nec cedit facile)
 sit sine progressu ad acer-
 ba: nec ita dissentiant, ut
 de communi salute non i-
 dem sentiant: sed potius
 certent de amore reipu-
 blicæ.

*Concio-
 nes mo-
 deran-
 de.*

In concionibus adsit
 moderatio, ne turbulenti
 aut temerarij cuiusque lin-
 gua, quasi si bello sedi-
 tionis, populus incenda-
 tur,

tar, ut ille Græcorum: quorum totæ resp. sedentis concionis temeritate administrantur. Itaq; ut hanc Græciam, quæ jamdiu suis co filijs percussa & afflicta est om tta: illa vetus quæ quondam opibus, imperio, gloria floruit, hoc uno malo concidit, libertate immoderata, ac licentia concionum. Cùm in theatro imperiti homines, rerum omnium rudes, ignarique confederant, tum bella inutilia suscipiebant, tum seditiosos homines reipubl. præficiabant, tum optimè meritos

*Græcia
perijt in
centia
concio-
num.*

*ut acci-
dit Mit-
tiad. v.*

*Theat.
hist poet*

*Athenarum
fama
celebris.*

civem e civitate eiciebat.
Quod si hæc Athenis tum,
cum illæ non solum in
Græcia, sed prope cunctis
gentibus eritebant, acci-
dere sunt solita: quam
moderationem putatis in
Phrygia, aut in Mysia
concionem fuisse?

*Ut mare
sic po-
pulus.*

Sæpe videmus, ut ma-
re, quod sua natura tran-
quillum sit ventorum vi
agitari, atque turbari. sic
& populum sua sponte esse
placatum, hominum sedi-
tiosorum vocibus, ut vio-
lentissimis tempestatibus
concitari, id ne fiat pro-
videndum.

Dan-

Danda etiam opera, ne disseminatis dispersisque sermonibus tua lædatur existimatio nec satis erit, eum, qui sic peccarit, pœnitere: ut & ipse, ne quid tale post-hac & cæteri sint ad similia tardiores.

Coercendi ad exemplum, libellos aut carmina probrosa qui emiserint. xij tabulæ, cum perpauca res capite sanxissent, in his hanc quoque sancendam putaverunt, *Si quis acti-
visset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret
flagitiūve alteri, quid
principi?*

*Existi-
mationi
confu-
lendum.*

*Fumo-
sorum
libellorū
autores
coër-
cendi.*

*Nil te-
merè de
statu.*

Curandum etiam, ne quis de statu temerè loquatur, rumorésve spargat in ullo casu reip. præcipuè in bello, ac maxime civili: quod opinione plerunq; & fama gubernatur.

*Histo-
ria sin-
gulari.*

P. Varienus, cum è præfectura Reatina Romam venientinoctu duo iuvenes cum equis albis dixissent regem Persen illo die captum, senatui nunciavit: & primò quasi temerè de rep. locutus esset, in carcerem coniectus est: post à Paulo literis allatis cum idem dies constiuis-

set,

set, & agro à senata, & vacatione donatus est.

In his tamen omnibus adhibenda prudens cautio ne auris detur infensis, qui inimicos suos morte affici volunt, vel quòd eos metuunt, vel quòd oderunt: nec ijs, qui ut canes venatici odorantur omnia; & inopia criminum falsa inferunt: quæ in metu & periculo cum creduntur facilius, tum finguntur impunius. Hoc genus hominum alijs exitia parantium, scire deberet sibi paratam pestem, ut participet eam.

*Cautio
in accusationibus
contra delatores.*

Non
danda
materi
es ser-
monis.
aut ru-
moris
improbi

Non detur malevolis
probabilis materies ser-
monis: hanc enim nacti,
conabuntur alienare vo-
luntatem sociorum, aut ci-
vium.

Expe-
tenda
bona
fama.

Non danda etiam oc-
casio improbiore famæ:
cum ratio salusq; omniū,
qui ad remp. accedūt non
veritate solum, sed etiam
fama nitatur: nam licet è
macello laus petenda non
sit, est tamen expetenda bo-
na fama bonorum: ut liben-
ti animo studioseq; prin-
cipis voluntati, commodis
opinionī in gubernanda
rep. serviant, & obtempe-
rent.

rent. Fundamenta illius
sunt iustitia, liberalitas,
constantia: sine quibus ni-
hil potest esse laudabile.

*Funda-
menta
sana.*

*De condecencia à principe
tenenda: & ejus octo ad-
ministris: quibus felix,
& augustus redditur
princeps, atque princi-
patus.*

CAP. VIII.

OMNI in re quid sit ve-
ri, retinentem forti
libero animo constantia,
æqualitate, videre, sentire,
& tueri decet: imperij di-
gnitatisq; suæ esse omnia

ac animo : quem sine & nullum esse putaris. Omnino, si quicquam est decorum, nihil est profectò magis, quàm æquabilitas cum universæ vitæ, tum singularum actionum.

I.

*Æquabilitatis
præstantia.*

II.

Facilitas.

III.

Humanitas.

Comparatio

Philipp.

Præclara certè ea est in omni vita, & idem semper vultus, eademque frons: ut de Socrate, item quæ de Cajo quoque Lælio excepimus. Philippum quidem Macedonum regem rebus gestis & gloriâ superatum à filio, facilitate & humanitate video superiorem esse, Itaque alter semper magnus alter sæpè turpissimus fuit

ut

ut rectè præcipere videantur, qui monent, ut quanto superiores sumus, tanto nos geramus submissius, & perspiciamus rerum humanarum imbecillitatem, varietatemq; fortunæ.

Theophrastus interitum deplorans Calisthenes sodalis sui, rebus Alexandri prosperis angitur. Itaque dicit Calisthenem in eisdem se in hominè summâ potentiâ, summâq; fortunâ, sed ignarum, quemadmodum rebus secundis uti conveniret.

Laudabilior Cyrus ille à Xenophonte, non ad hi-

storix

pi & A-
lexan-
dri.

Cali-
sthenis
judici-
um de
A ex-
andro.

Cyrus
Xeno-
phonis.

IV.
Gravi-
tas.

V.
Comi-
tas.

Que
resp.
beata?

VI.
Doctri-
na.

istoriæ fidem scriptus, sed ad effigiem justî imperij, cujus summa gravitas ab illo philosopho cum singulari comitate conjungitur: quos quidem libros non sine causa noster ille Africanus de manibus ponere non solebat: nullum est enim prætermissum in ijs officium diligentis & moderati imperii.

Atq; ille quidem princeps ingenii, & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas republicas putavit si aut docti, aut sapientes homines eas regere cœpissent, aut ii, qui regerent

omne

omne studium in doctrina
ac sapientia collocassent.
hanc conjunctionem vide-
licet potestatis ac sapien-
tiæ, saluti censuit civitati-
bus esse posse: quod for-
tasse quondam universæ
reip. nostræ contigit, ut is
in eam summam potesta-
tem haberet, cui in doctri-
na, cui in virtute, atq; hu-
manitate percipienda, plu-
rimùm à pueritia studij
fuisset, & temporis collo-
catum.

In Gorgia Socrates, cùm
esset ex eo quæsitum, Ar-
chelaum Perdicæ filium,
qui tum fortunatissimus

VII.

Sapien-
tia.Salus
civita-
tis.Socratis
opinio
de fel-
citate
princi-
pium.

G

habe-

haberetur, nonne beatam
 putaret? haud (scio in-
 quit) nunquam enim cum
 eo locutus sum. Aintu?
 An aliter id scire non po-
 tes? nullo modo. Tu igitur
 ne de Persarum qui-
 dem rege magno potes
 dicere beatus ne sit? An
 ego possum, cum ignorem
 quam sit doctus, quam vir
 bonus?

*Qui rex
 beatus.*

VIII.

Bonitas

*De imperij moderatione,
 & rationis usu princi-
 pibus conveniente, à
 barbaris neglecto.*

CAP.

CAP. IX.

Sic principum, sic magistratum, sic popu-
 lorum imperia civibus so-
 cijsq; præsent, ut parentes
 liberis, corporibus ani-
 mus. Munus autem animi
 est, ratione benè uti: & ut
 sapientis animus, sic prin-
 cipis ita semper affectus
 esse debet, ut ratione opti-
 mè utatur. Qualis ille sit,
 quem tum moderatum,
 alias modestum, & tempe-
 ratum, alias constantem
 continentemq; dicimus.
 Nonnunquam hæc vo-
 cabula ad frugalitatis

*Quale
 debet
 regentis
 esse im-
 perium?*

*Ve affe-
 ctus de-
 bet esse
 animus
 princis-
 pis.*

*Homo
frugi.*

*Regiæ
virtutes
atque
laudes.*

nomen, tanquam ad caput referre volumus: quod nisi eo nomine virtutes continerentur, nunquam illud ita pervulgatum esset, ut jam proverbij locum obtineret, *hominem frugi omnia rectè facere*. Hoc verbo scio laudari reges non solere. Frugi hominem dico, non multum habet laudis in rege: fortem, iustum, severum, gravem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæc sūt regiæ laudes, illa privata est: ut volet quisque accipiat, ego tamen frugalitatem, id est, modestiam, &

tempe-

temperantiam, virtutem
 esse maximam judico, non
 ita Xerxes: qui refertus o-
 mnibus muneribus, donis-
 que fortunæ, non æquita-
 tu, non pedestribus copijs
 non navium multitudine,
 non infinito pondere au-
 ri contentus, præmium
 proposuit, qui invenisset
 novam voluptatem: qua
 ipse inventa, non fuit con-
 tentus, neq; enim unquam
 finē inveniet libido. Hinc
 Diogenes disputare sole-
 bat, quanto regem Persa-
 rum vita fortunaque su-
 peraret: sibi nihil deesse,
 illi nihil satis unquam fo-

*Xerxes
 nunquā
 conten-
 tus.*

*Fortuna
 Dioge-
 nis, &
 regis
 Persa-
 rum.*

re: se ejus voluptates non desiderare, quibus nunquā satiari ille posset, suas eum consequi nullo modo posse.

Mos regum
Persarum, &
Syrorum.

Porro solere ajunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum plures uxores habere: his autem uxoribus civitates attribuere, hoc modo: hæc civitas mulieri in redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. Ita populos habent universos, non solum conscios libidinis suæ, verum etiam administratos.

De

De principum moribus: ut
 exemplo nocent, aut pro-
 sunt.

CAP. X.

QV o perniciosius de
 rep. merentur, qui sic
 peccant, quòd non solum
 vitia concipiunt ipsi, sed
 ea infundant in civitates:
 quamvis in principibus
 facilior sit existimatio, quàm
 reprehensio: ideo quòd eos
 si hoc faciunt, immodera-
 tos possimus existimare,
 crimen in eo constituere
 non possamus.

Immo, quod in commu-

Quomo-
 do in-
 fundan-
 tur vi-
 tia in
 civita-
 tes.
 Existi-
 matio
 princi-
 pum la-
 di potest
 non re-
 prehen-
 di vita.

Principum & parentum vitia reticenda ferendaq.

Principis est modum sibi apponere, leges aliis.

Morum mutatio à principibus pendet.

nibus hominum sensibus, atque in ipsa natura positum, atque infixum est, facile intelligo, non modo reticere homines principum culpas, uti parentum, sed etiam animo æquo ferre oportere.

Ipsorum verò est, sibi modum apponere, leges alijs. Nam licet videre, si velint replicare memoriã temporum, qualescunque summi civitatis viri fuerunt, talem civitatem fuisse: quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secuturam.

Mul.

Multum itaq; in exemplo est, studiosè enim plerique facta principum imitantur, ut cupiditatibus principum, & vitijs infici solet tota civitas: sic emendari & corrigi continentia. Quid est negotij, continere eos, quibus præsis, si ipse contineas, & maneat gravis & constans disciplina? Barbarorum est in diem vivere: tua consilia sempiternum tempus spectare debent.

*Barbarorum
vita.*

*Præparatio necessariorum
lenitas, & continentia*

servant : negligentia ,
acerbitas , & avaritia
exertunt imperantem ,
& imperium.

CAP. XI.

Aerari-
um non
sit in
ops.

DANDA etiam opera
est , ne (quod apud
maiores nostros sæpe fie-
bat) propter ærarij tenui-
tatem , assiduitatemq; bel-
lorum , tributum sit confe-
rendum : idq; ne eveniat ,
multò antè erit providen-
dum (nam obsurdeseunt eti-
am boni ad vocem tributi)
nec committendum , ut a-
liqua sit in rebus gerendis

expe-

expectatio, aut dilatio tēporis. Breve tempus longum est imparatis; dies enim affert & hora potius, nisi provisum est, magnas saepe clades. Certus autem dies, non ut sacrificij; sic consilij expectari solet.

Sin qua necessitas hujus muneris alicui obvenerit, danda erit opera, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, necessitati esse parendum: atque etiam omnes, qui reimp. gubernabunt, consulere debebunt, ut earum rerum copia sit, quæ sunt necessariae, quarum qualis comparatio fieri soleat,

*Rerum
necessa-
riarum
copia
paran-
da.*

leat, & debeat, non est necesse disputare. Est enim in promptu, tantum locus attingendus fuit.

*Lenitas
principi
utilis.*

Da te semper ad lenitatem, æquitatemq; ut tui rebus agilitatis usui tibi esse possint, & velint. Etenim, ut abs te affecti fuerint, ita in te animatos reperies.

*Acerbitatis
in com-
moda.*

Cum exercitum in Ciliciam ducerem, & regis Parthorum filius cum permagno exercitu transisset Euphratem, reperi socios infirme animatos esse, & novarum rerum expectatione suspensos. Nam eorum auxilia propter acer-

bita-

bitatem, atq; injurias imperij nostri, aut ita imbecilla fuerant, ut non multum nos juvare possent: aut ita alienata à nobis, ut neque expectandum ab ijs neque committendum ijs quicquam esse videretur.

Caput autem est in omni procuratione negotij, & muneris publici, ut avaritiæ pellatur, etiam minima suspicio. Utinam, inquit C. Pontius Samnis, ad illa tempora me fortuna reservavisset, & tunc essem matus, quando Romani accipere dona cœpissent: non essem passus diutius

*Aversis
& imbecillis
subditis
nihil
committendum.*

*Avaritia
vitanda
suspicio.*

eos imperare, nec illi multa sæcula expectanda fuerunt, modò enim hoc malum in hanc remp. invasit, itaque facilè patior tunc potius Pontium fuisse, si quidem in illo tantum fuit roboris.

*Avari-
tia ma-
la.*

Nullam igitur vitium tetrius, quàm avaritia, præsertim in principibus, & remp. gubernantibus: habere enim quæstui rep. non modò turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium. Itaque quod Apollo Pythius oraculum edidit, Spartam nulla re alia, nisi avaritia, esse perituram, id

vide.

videtur, non solum Lacedæmonijs, sed & omnibus opulenti populis prædixisse, nulla autem re, facilius conciliare benevolentiam multitudinis possunt ij, qui reip. præsumunt, quam abstinentia, & continentia.

*Bona
conti-
nentia.*

Ab hoc genere largitionis, ut alijs detur, alijs auferatur, aberunt ij, qui reip. tuebantur: Nam propter hoc injuriæ genus, Lacedæmonij Lyfandrum ephorum expulerunt: Agin regem (quod nunquam antea apud eos acciderat) necaverunt: ex eoq;

*Genus
largitia-
nis per-
nicio-
sum.*

tempore tantæ discordiæ
secutæ sunt, ut & tyranni
existerent, & optimates
exterminarentur, & præ-
clarissimè constituta resp.
dilaberetur: nec verò so-
lùm ipsa cecidit: sed etiam
reliquam Græciam ever-
tit contagionibus malo-
rum, quæ à Lacedæmonijs
profecta manarunt latius.

*De liberalitate convenien-
te principi.*

CAP. XII.

V I D E N D U M igitur est,
ut ea liberalitate u-

utan-

tantur, quæ noceat nemi-
ni, Quare L. Syllæ, C. Cæ-
saris translatio à justis do-
minis ad alienos, non de-
bet liberalis videri. Nihil
enim liberale, quod non
est idem justum, atq; mo-
deratum.

*Libera-
litate u-
tendum
iusta &
modera-
ta.
Philippus Ale-
xandri
exagi-
tat lar-
gitio-
nem.*

Præclarè in epistola
quadam Alexandrum fili-
um Philippus accusat ,
quòd largitione benevo-
lentiam Macedonum con-
fectetur. Quæ te (malum
inquit) ratio in istam spem
induxit, ut eos tibi fideleis
putares fore, quos pecu-
nia corrupisses? An tu id
agis, ut Macedones, non

te regem suum, sed ministrum, & præbitorem putent? Bene ministrum, & præbitorem, quod sordidum regi: melius etiam, quod largitionem corrapulam dixit esse: sit enim deterior, qui accipit, atque ad idem semper expectandum paratior. Hoc ille filio, sed præceptum putemus omnibus, malè enim se res habet, cum quod virtute effici debet, tentatur pecunia.

*Philippus ad
versus
exteros
à suis*

Philippus tamen non sic cum exteris: nam diffidit urbium portas, & subruit æmulos reges muneribus:

atque

atque omnia castella expugnari posse dixit, in quæ modò afellus onustus auro posset ascendere.

Aristoteles graviter, & verè reprehendit effusiones pecuniarum, quæ fiunt ad multitudinem delinientia, immanibus jacturis infinitisq; sumptibus: quæ præsertim neq; necessitate subveniatur, neq; dignitas augeatur: ipsaq; illa delinrentio sit ad breve exiguumq; tempus: in quo tamen ipso una cū satietate memoria quoq; moriatur voluptatis. Benè etiā colligit hæc pueris & mulierculis, &

*discedit
consiliis
& monitis.*

Philippi dictum,

& opinio de vi munerum.

Effusiones pecuniarum ab

Aristotele reprehense.

servis & servorum simillimis liberis esse grata : gravi verò homini, & ea qua fiunt iudicio certo ponderanti, probari nullo modo posse.

Sequitur 4. lib. liberalitatis genera digna principe.

I.

In usum reip.

II.

Ad utilitatem eorum, quibus benigne

Illæ impensæ meliores sunt, muri, navalia, portus, aquarum ductus, omniaq; quæ vel ad utilitatem vel ad usum reip. pertinent, publicam : ut redimantur à servitute captos, locupletari tenuiores : quod quidem vulgò solitum fieri ab ordine nostro, in oratione Crassi scriptum copiosè videmus. Hanc ergò consuetudinem benignitatis largitioni mu-

neruin

nerum longè antepono: hæc est gravium hominū, atque magnorum: illa quasi assentatorum populi, multitudinis levitatem voluptate quasi titillantium. Convenit etiam non uno modo in disparibus causis affectum esse: alia causa est ejus, qui calamitate premitur: & ejus, qui res meliores quærit, nullis suis rebus adversis: propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi fortè erunt digni calamitate.

Imitandus etiam Cyprius, qui præclara molien-

fieri res
publ.
est uti-
le.

Cautio
tenu-
aa.

III.
Erga
præcla-
ra.

res

*Conse-
tantes.*

tes donis & honoribus au-
xit: atq; in omnium exci-
tavit mentibus ardorem
ad gloriam: simul studia,
quibus singuli enitebantur
in ijs, quæ ille probaret, &
elaborare, & excellere.

*Cyri mi-
ra co-
mitas.*

Hoc autem in genere
benignitatis excelluisse,
regium fuit, nec mirandū,
cum esset opulentissimus:
sed regem cum suis con-
tendisse, ac dignitatem
cum humilitate de offi-
cijs, id non mediocrem
Xenophonti admiratio-
nem movet.

At

Athæcille ex avi monitis atque disciplina, ne exhaustiretur largiendo ærarium, nec deessent alij ad virtutem, & obsequia stimuli: cum non esset facile semper donare: nec vellet regia pervagari munera arinillas, torques, frena aurea: quæ apud Persas nemini habere licuit, cui non ea rex tribueret.

*Asyagismo-
nisa.*

*Dona
regia a-
pud
Persas.*

Id certè maximè tenendum est, præmia virtutis & officij sancta & casta esse oportere: neq; ea, aut cū improbis communicari, aut

*Premia
virtutis
& officij
non per-
vulganda.*

in mediocribus hominibus
pervulgari. Etenim minus
erunt homines virtutis præ-
mio pervulgato. Et qui ob
egregia facta honorem a-
depti sunt, si pari indignos
affici viderint, de sua glo-
ria putabunt delibari.

III.

*Erga
benè
meren-
tes.*

*Bene-
ficia
quando*

Sit semper officiorum
memoria atque ratio: nec
appareat usquam remune-
randi, aut deesse voluntas,
aut non suppetere faul-
tas. Benè meritos enim
quin colas, neque excorari
fas est, neque est excusatio
difficultatis: neque æquum
est tempore & die memo-
riam beneficii definire,

aut

aut differre sed potiùs ante-
tevertere, ne liberalitatis *ante ver-*
fructu priveris & gratiæ *tenda.*
idque omnino faciendum,
si quid in modestos & ve-
recundiores conferen-
dam sit.

Grave est enim homi-
ni pudenti petere aliquid
magnum ab eo, de quo se
benè meritum putet: ne
id, quod petat, exigere ma-
gis, quam rogare, & in
mercedis potius, quàm
beneficii loco numerare
videatur.

Sin benè merentes sint *Princi-*
hujusmodi, quorum me- *pi ingra-*
moria posteris prodatur, *to esse*
non il-

I

his

cet.

his ingrato esse non licet. Omnes enim immemorē beneficij oderunt: nec est tibi horum solis utendum existimationibus, ac judicijs, qui nunc sunt, hominum, sed eorum etiam, qui futuri sunt. Quanquam illorum erit verius iudicium, obrectatione & malevolentia liberatum.

*Beni-
gnitas
ne obsit.*

Videndum, ne obsit benignitas, & ijs ipsis, quibus benignè videbitur fieri, & cæteris: tum, ut pro dignitate cuiq; tribuatur.

*Insatiabiles co-
ercendi.*

Faceffant iij, in quibus neq; pecuniæ modus est, neq; honoris, neque reli-

quarum

quarum cupiditatum :
quas nulla præda unquam
improbè parta minuit, sed
auget potius, atque inflam-
mat, ut coercendi magis,
quàm dedocendi videan-
tur, ad exemplum Regis
Ludovici 12. Galliarum.

*Apud
Erasm.
in col-
loq.*

De præmiis & pœnis.

CAP. XIII.

SOLON, qui & sapientif-
simus fuit ex septem, &
legum scriptor solus ex se-
ptem, remp. duabus rebus
contineri dixit, *præmio &*
pœna. Est scilicet utrius-
que rei modus, sicut reli-

*Resp.
contine-
tur præ-
mio &
pœna.
Medio-
critas
illa re-
nenda,*

que est
inter ni-
mium &
parum.

quarum & quædam in u-
troque genere mediocri-
tas. Ne sis in honoribus
decernendis nimius, &
tanquam prodigus: nec
in animadversione, pœna-
que durior. Sed sceleris
pœnam prætermittere, pe-
riculosum puto, ne quis
talem amentiam vellet i-
mitari. Ita probanda est
mansuetudo, atq; clemen-
tia, ut adhibeatur reip. cau-
sa severitas, sine qua admi-
nistrari non potest. *Saluta-
ris severitas vincit inanem
speciem clementia.*

Regula
in seve-
ritate,

In his, ut in cæteris, op-
tandum est, ut ij, qui, præ-
sunt,

sunt, legum similes sint, & ele-
 quæ ad puniendum, non mentia
 iracundia, sed æquitate du- tenenda
 cuntur: atq; omnium salu-
 tem singulorum saluti an-
 teponunt.

De principis prudentia mo-
 deranda temporum, re-
 rum, & personarum
 ratione: & posita de
 his tribus varia cautio-
 nes, atque regula.

CAP. XIV.

OMNIBUS artibus vo- Cum-
 lumus attributam es- mune
 se eam, quæ communis prudentia.

appellatur prudentia, quã
omnes qui cuiq; artificio
præsunt, debent habere:
principi eam, quæ est sci-
entia opportunitatis ido-
neorum ad agendum tem-
porum. Nam res geruntur
auctoritate, sententia, con-
silio: quod ex re, persona,
tempore capiendum est:
& tanquam navigium, &
cursus, ex reip. tempestate
moderandum: cum oportet
non semper eadem
sententias, rationesve, sed
quascunq; reip. status, in-
clinatio temporum, ratio
concordiæ postulat tene-
re: in magno motu, in

con-

conversione rerum & perturbatione, temporibus potius parere, quam moribus: & tamen idem semper spectare, nempe Dei cultum, salutem populi.

Id enim jubet Plato, quæ ego auctorem vehementer sequor, TANTUM contendere in rep. quantum probare tuis civibus possis: vim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ reip. fuisse, quod cum offendisset populum Atheniensem prope jam desipientem senectute,

Plato-
nis præ-
scri-
ptum.

tum eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur.

Vides quanta vis temporum sit, quanta varietas rerum, quam incerti exitus, quam flexibiles hominum voluntates: quid verò insidiarum, quid vanitatis in vita, tecum cogita.

Cato nocuit interdum reip.

Cato optimo animo utens & summa fide, nocuit interdum reip. dixit enim tanquam in Platonis *σοφιστικῆ* non tanquam in

Romuli

Romuli fæce sententiam :
 & nimis præfractè ærari-
 um, ac instituta majorum
 defendens, à senatu, & e-
 questrem ordinem, & ho-
 mines clarissimos abalie-
 navit.

Præstare hoc Senator
 debet, quantum potest, ne
 quis vir clarus, aut potens
 principi, vel ordini jure
 irasci posse videatur : atq;
 hoc, si inimicissimus alicui
 esset sentire tamen debe-
 ret reip. causa.

De privilegij & hono-
 ribus illud valdè confide-
 randum, ne injuria detra-
 hantur.

Senator
 nemi-
 nem cla-
 rum of-
 fensam
 reddat.

Cautio-
 nes de
 privile-
 gijs &
 honori-
 bus.

Multis nocuit alienasse
eos, qui valere, aut inge-
nio, aut gratia, aut poten-
tia, aut militari virtute.

Est gravius spoliari ho-
nore, quam non augeri di-
gnitate: & acriores mor-
sus sunt intermissæ liberta-
tis, quam retentæ.

Insuetus contumeliæ,
insolens infamiæ, acer in
ferro, ægrè omni animi
impetu, dolori, & iracun-
diæ paret, cum ex amplo
stata concidit.

Nunquam dederis ho-
minem magnis facultati-
bus ingenij, consilij, gra-
tiæ, immo ne parū sanum

nobi-

nobilem potentem, perditis hominibus, quò concurrant.

Cæsar Pompejo contendente, ne ipsius ratio haberetur descendit ad extrema, & concitata juventute, dignitatem labefactavit veteris reip. & imperij.

Si facienda est alicujus magnæ rei mutatio, eam si tempora adjuvabunt facilius commodiusque facies: sin minus, sensim erit pedetentimque facienda: ut amicitias, que minus delectent, & minus probentur, magis decere censent sapientes sensim

Cæsar

alienatus perdidit

remp.

Romanam.

Mutatio rerum

magnarum sensim

facienda.

dis-

diffuere, quam repentè
præcidere.

*Cautio-
nes fir-
me, ut
princeps
recta
præstet
suis, hi
non de-
clinant
ab offi-
cio.*

In omni fortuna recta
& honesta retine. Nihil
cuiquam fieri, dari, aufer-
riye debet, quod malè co-
gitantibus exemplo, aut
præsidio sit.

Noli tribuere potenti-
bus, quæ cupiditatem &
arrogantiam incendere
possint.

Senatus multos decre-
vit eximios honores C.
Cæsari, & propè singula-
res: provinciam extra or-
dinem: supplicationes nu-
mero, ut nemini ullo ex
bello: honore, ut omninò

nem

nemini: quinquennij imperij prorogationem, ut absentis ratio haberetur: his ille rebus ita convaluit ut exercitum & provinciam invito senatu teneret, impendio magis oderit senatum: rex populi Romani, dominusque omnium gentium concupisceret, idque perficeret. Sed horum omnium fons unus imbecillo resistendum fuit, & id erat facile. Pompejus Caesarem sero cepit timere: quia malle tantas ei vires non dedisset, quam postea tam valenti restitisset.

*Queres
Caesarem
ad summum
extulerant
tantum
imperium?*

K

Quao

Quate-
nus, &
quibus
princi-
pū com-
mitten-
da ne-
gotia &
quibus
impert-
um

Huma-
na natu-
ra se-
cundis
insole-
scit.

Alex-
ander
rex ap-
pellatus

Quanta sit in quoque fi-
des, tantum cuique com-
mitte: imperium verò ijs
solūm, quos possis rectè
facientes facile diligere,
minus consulentes tibi, fa-
cillime coercere.

Singularis homo priva-
tus, nisi magna sapientia
præditus, vix facile sese re-
gionibus officiorum ma-
gnis in fortunis, & copiis
continet: nedum in magna
fortuna natus, & educatus,
semper in laude versatus,
circumfluens gloria.

Non vides ipsum illum
Aristotelis discipulum,
summo ingenio, summa

mode-

modestia, postquam rex
 appellatus sit, superbum,
 crudelem, immoderatum
 fuisse? hunc de pompa,
 Quirini contubernalem,
 qui sibi opinionis errore
 finxerat principatum, cum
 omnes opes & suas, & po-
 puli Rom. Pompejus ad
 eum detulisset, exercitu po-
 puli Rom. populam ipsam
 Rom. Pompejumque op-
 pressisse: & civitatem non
 modò liberam, sed etiam
 gentibus imperantem ser-
 vire sibi coegisse: At nos
 malè cavimus reipubl. qui
 ulli majores opes, & ma-
 jora præsidia, quàm li-

*superbit
 & sic
 immae
 nis.*

*Cesar à
 rep. or-
 natus
 temp.
 oppri-
 mit.*

bertas pati potuit, concessimus.

*Septem
homi-
num ge-
nera
quibus
nil com-
mitten-
dum.*

1.

2.

3.

Nihil ei commiseris, qui omnia ad suam utilitatem refert aut cui prudentia in consilio deesse solet. Si quis est, in quo, iam offenderis, de quo aliquid senseris, huic nihil credideris, nullam partem existimationis tuæ commiseris.

Nemo unquam sapiens proditori credendum putavit.

4.

Culpa illa, **BIS AD EUNDEM** vulgari reprehensa proverbio, in statu valde periculosa habetur.

Qui

Qui casus nostri memi-
nerit, nunquam cuiusquam
invidi, & perfidi consilio
utetur, nec inerti creditu-
rus est.

5.

6.

7.

Illum verò ne rejeceris,
cui acciderit, quod homi-
ni prudenti, & cupido satis
faciendi reip. bonisque o-
mnibus accidere solet, ut
consilium sequatur peri-
culosum magis, dum se pro-
barit, quam tutum, quod
habere possit obtrectatio-
nem.

Ornan-
dus,quem
honestas
ducit in
pericu-
la.

Pro nemine, cum age-
tur de tua salute, vel de
summa rerum, vadem ac-
ceperis. Est enim gravior,

Vas de
statu, &
sainte
princi-
ps, non

*accipi.
endus.*

& difficilior animi, & sententiae, maximis praesertim in rebus, pro altero, quam pecuniae obligatio. Haec enim solvi potest, & est rei familiaris iactura probabilis: tibi & statui, quod quis sponderit, quemadmodum solvat, nisi is dependi facile patitur, pro quo sponderis?

*Cautio.
digna
principe.*

Sic tibi semper cave, ut in eorum, a quibus cavendum erit, potestate non sis, sed illi potius in tua.

*Aures
danda
veris.*

Sint aures tuae, quae id, quod audiunt, existimantur audire, non in quas fi-

ctè.

Etè, ac simulatè, quæstus
causa insurretur.

Omniùm autem est tur- *Calum-*
pissimus, & ob perniciem, *nia qua-*
quam struit innocentibus, *stus tur-*
coercendus maximè, ca- *pissim9*
lumnizæ quæstus.

Evitandæ sunt omnino *Pestes*
& obterendæ nefariæ pe- *aula.*
stes hominum, bono ac
laude aliena dolentium :
quæ principes nonnunquã
à viris claris alienant, &
hos aliquando immutant
principi.

Hos Agesilaus magis
oderat, quam fures : quod
gravius esse duceret ami-
cis, quam facultatibus spo-

liari, proin, tam bene acci-
lit, quum veritas emergit,
& innocentiae defensio in-
terclusa respirat: quod aut
ij, qui ad fraudem callidi
sunt, non tantum audent,
quantum excogitant: aut
ij, quorum eminent audacia
atque projecta est, à consi-
lijs malitiae deserantur.

*Credu-
litas
error.*

Credulitas error est
magis, quam culpa, & qui-
dem in optimi cujusque
mentem facillime irrepit.
Sed hoc vitio decipi in
statu periculosum.

Quocirca, ne creduli-
tate res summa fallatur,

ἐπιχαρμῆιον, illud teneto,
 Nervos atque artus esse sa-
 pientia, non temerè credere,
 & tuam sit elogium, Nec
 decipi posse, nec vinci.

Epi-
 char-
 mea
 cautio.
 Elogiū
 magni
 princi-
 pis.

De principis annulo, sena-
 tu, senatoribus, &
 consilio.

CAP. XV.

SIT annulus tuus, non ut
 vas aliquod, sed tanquā
 ipse tu: non minister alie-
 næ voluntatis, sed testis
 tuæ.

Annu-
 lus sa-
 cer.

*Senatus
quis.*

Senatus sit *ἀρετῆς* & *τα-
γῆς*, constans, severus,
gravis, fortis.

*Quæ à
senatore
præstan-
da?*

Omnia tuus senator præ-
stet reip. quæ præstare de-
bet is, qui est in eo gradu
collocatus: nec illa modo,
quæ nimirum sola ab ho-
mine sunt præstanda, fidē
vigilantiam, patriæ carita-
tem: ea sunt enim, quæ ne-
mo est, qui non præstare
debeat. Ego autem ei, qui
sententiam dicat principi-
bus de rep. putō etiam
prudentiam esse præstan-
dam. nec me, quum mihi
tantum sumserim, ut gu-
bernacula reip. præderem,

minus

minus putarim reprehendendum, si inutiliter aliquid senatui suaserim, quã si infideliter. Neque etiam me censuerim excusandũ, si cum resp. erit tuenda, vel defatigatus requiem quaesierim ex magnis occupationibus, vel statuerim minus bonis temporibus in senatum non venire. quia *nulla lassitudo, aut timor impedire officium, & fidem debet.*

Utendum consilio fidelium, & sapientum: hisque tribuenda est auctoritas. Neutiquam ferendum, ut contemnantur. sin quis

*Quo-
rum
consilio
uten-
dum.*

tanta

*Principi sit in
iuria,
qua sit
is, qui
sunt à
consiliis.*

*Singulis
cautio
in deli-
beratio-
nibus &
consiliis.*

tanta improbitate usus fuerit, cogitandam, in illorum injuria te esse despectum, auctoritatemq; tuam abjectam: omnia hujusmodi, ad exemplum esse perniciofa, & ne progrediantur, coercenda. Serpit enim malum consuetudine peccandi: ac in audacibus crescit, cum poena affuit, & licentia consecuta est.

Non parum proderit secreto in concilium accedere, quos fide, & rerum usu ceteros antea non veris ut cum eis rerum eventa, acta, & agenda commu-

nices,

nices, & examines: ac quid
sentiant liberè proferre
jubeas, vel in præsentî, si
convenit, vel si res gravi-
or est, & differri possit, ea
deliberata. Sic enim, quæ
ab eis tractabuntur, matu-
ritatem tibi dabunt discer-
nendi vera à simulatis, ac
animadvertendi, quid fa-
ctum sit melius, & tu magna
cum laude ac fructu edes,
quæ illi consulta ad te, &
exquisita deferent.

*De assentatoribus
vitandis.*

L

CAP.

CAP. XVI.

*Assen-
tatores
vitandi.*

*Quem-
admo-
dum*

*Francis-
co Her-
cules*

*Dux
Alcoran
& Bra-
bant.*

*Verita-
tis odi-
um, que
pariat
mala.*

CAVENDUM, ne assen-
tatoribus patefacias
aures. Malè Pompejus, qui
in bello, cum omnium no-
strum conjunctum esse pe-
riculum suo cereret, cer-
torum hominum minime
prudentium consilio ute-
batur.

Neutiquam commit-
tendum, ut existimeris ve-
ritatem odisse, in recta
consulentes iracundiam
exercere, & odia: quæ sunt
venena fidelium consilio-
rum, et cæ pravorum, inci-
tamenta perfidiæ, lenocin-

nia

nia obsequij quod erroribus indulgens, præcipites multos ferre sinit. Maxima autem culpa in ijs est, qui & veritatem aspernantur, & in fraudem obsequio impelluntur, quod illi potissimum faciunt, qui ipsi sibi assentantur, & se maxime ipsi delectant. Omnino est amans sui virtus: optime enim se ipsa novit, quamq; amabilis sit, intelligit. Ego autem non de virtute nunc loquor, sed de virtutis opinione. *Virtute enim ipsa non tam multi prædant esse, quam videri volunt.* Hos delectat assentatio:

Obsequium
fraudentum.

his fictus ad ipsorum voluntatem sermo, quum adhibetur, orationem illam vanam, testimonium esse laudum suarum putant. Nullum est igitur hoc obsequium, quum alter verum audire non vult, alter ad mentiendum paratus est.

Vera as-
pernan-
sis salus
a espe-
randa.

Cujus autem aures, ita clausæ veritati sunt, ut verum audire nequeat, hujus salus desperanda est.

De auctoritate retinenda:
Et vitandis pravis ani-

mi

mi affectibus, quibus
hac minuitur.

CAP. XVII.

CONSTANTIA est
adhibenda, & gravi-
tas, quæ resistat non solum
gratiæ, verum etiam suspi-
cioni.

Sapiens etiam imitan-
dus prætor, qui offensio-
nem vitat æquabilitate de-
cernendi, benevolentiam
adjungit lenitate audien-
di, & in satisfaciendo dili-
gentia.

In summa, ea sit guber-
nandi ratio & vita, in qua

*Cautio-
nes uti-
les, &
necessa-
rie ad
dignita-
tem, au-
torita-
temque
retinen-
dam.*

I.

II.

III.

L 3

non

non resideat inertiae, aut
levitatis ulla suspicio.

IV.

Nunquam omnino com-
mittendum est, ut imbellis
timidasque videare.

V.

Si quid metuendam ac-
cidit, dissimula: praesenti
animo utere, & consilio,
nec a ratione discede,
quod fecit nostra respubl.
cum saepe alias, tum maxi-
me bello Panico secundo:
quae Cannensi calamitate
accepta majores animos
habuit, quam usquam re-
bus secundis: Nulla timo-
ris significatio, nulla men-
tio pacis.

*Et Ant-
vers ex
consilio
& pru-
dentia
Marni-
sij.*

Neque, enim decet, aut

con-

convenit principi periculo, ulli submittere animū.

Quemadmodum scalarum gradus, si alios tollas, alios incidas, nonnullos malè cohærentes relinquas, ruinæ periculum struas, non ascensum pares: Ita si in acerbis casibus reip. ipsam reliqueris dissolutam, nec te ostenderis in confirmanda tuorum salute, aut periculum morando fortem, perniciem accelerabis, non reparabis quæ dilapsa sunt.

Quæ consilio provideri poterunt, cave: atq; perface ut minus sapienter pro-

VL

*Pompei
errares
octo.*

visa, diligentia tua corrigantur. Vidi Pompejum XIV. calendas Februarias plenum formidinis: illo ipso die sensi, quid ageret: nunquam mihi postea placuit, nec unquam aliud in alio peccare destitit, non animus erat, non cōsiliū non copiæ, non diligentia. Mitto illam fugam ab urbe turpissimam, timidas in oppido conciones, ignorationem non solum adversarij, sed etiam suarum copiarum. Quid queris? Nihil boni præter causam, causam solam Cæsaris causa non habuit: cæ-

teris

risque rebus abundavit, vigilantia, celeritate, diligentia; qua si usi essent nostri, remp. recuperassemus.

Vt in hoc gradu positum, animo esse nolim fracto rebus in asperis, si nec communem naturæ sensum repudiante, hanc enim animi duritiam, sicut corporis, quod cum uritur, non sentit, stuporem potius, quam virtutem putarim.

Fugiendum etiam illud, ne proiciat, & offerat se periculus sine causa: quo nihil potest esse stultius.

Animi tria vitia indecora valde principi.

- I.
- II.

- III.
- I. offici-
- or. Pot.
- 17.

Gloriam in morte debent principes, non culpæ reprehensionem, & stultitiæ vituperationem relinquere.

*Plancius
proponitur
ad imitan-
dum.*

Laudanda Planci sapientia, qui per hanc temeritatem labi noluit, duobus enim exercitibus conjunctis, obijcere exercitum fidelissimum, maxima auxilia, principes Galliæ, provinciam cunctam, summæ dementiæ, & temeritatis esse vidit; sibi que, si ita oppressus esset, rem que publicam perdidisset, mortuo non modo honorem, sed

mise-

misericordiam quoq; de-
futuram.

Boni luxerunt mortem *Mors*
Trebonij. At foere tamen, *Trebo-*
qui dicebant (duri illi qui- *ni's cur*
dem, sed tamen dicebant) *non do-*
minus dolendam, quòd *lenda?*
ab homine impuro, nefa-
rioque non ca verit.

Qua ad se, & principa-
tum tuendum, facere, ac
parata habere princeps
debeat.

CAP. XVIII.

Qui

Rex A-
riobar-
zanes
Cicero-
nis con-
silio ser-
uatus

QVI multorum custo-
dem se proficitur, eum
sapientes sui primum ca-
pitis ajunt custodem esse
oportere: ut sui me mo-
nitore fuerat rex Ariobar-
zanes.

Nam quum senatus au-
toritas intercessisset, ut
ejus regis salutem & inco-
lunitatem defenderem;
regi regnoque praesidio
essem: adjunxissetque sa-
lutem ejus regis populo
senatuique magnae curae
esse, quod nullo unquam
de rege decretum esset a
nostro ordine: judicium
senatus ad eum detuli, &

Decre-
tum se-
natus
Rom.
singula-
rio.

pate.

patefactis insidijs, quas vitæ illius & regno fieri intelligebatur, monui regem, ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet; amicosque jam patris ejus judicio probatos hortatus sum, regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris ejus, omni cura custodiri que defenderent: illum etiam cohortatus sum, ut *in sua vita conservanda primum regnare disceret*; a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur jure regio: pœna afficeret eos, quos nec esse esset; reliquos metu libe-

M raret.

raret : præsidio exercitus
mei ad eorum, qui in cul-
pa essent, timorem potius;
quam ad contentionem u-
teretur : sic ego eum præ-
sentibus insidijs liberavi :
neque solum ei saluti fui;
sed etiam curavi, ut cum
auctoritate regnaret.

*Subdi-
torum
cautio.*

*Principis cautio, sub diti-
orum cautio est. ex unius ple-
rumq; vita pendet salus o-
mnium.*

*Prin-
ceps im-
paratus
ab ar-
mis esse
non de-
bet.*

*Nil est magis necessa-
rium, quam paratum habere
semper arma, quibus vel
ipse tectus esse possis, vel
provocare improbos, vel
te ulcisci laesitum : item*

orna-

ornatas habere naves in
 provincijs, quæ exitus un-
 digue habent maritimos.
 Siquidem in ijs navalis
 apparatus, & mari pluri-
 mum posse, cura debet esse
 antiquissima, consilio The-
 mistocleo: *quo qui mare
 teneat, rerum potiri, posse
 existimatur.*

*Appa-
 ratus
 navalis
 quibus
 provin-
 cijs ne-
 cessariis.*

Inmo hoc amplius, exi-
 stimo in regione atq; pro-
 vincia, quæ mari cincta,
 portibus distincta, insulis
 circumdata est, non solum
 præsidij, sed etiam ornan-
 da imperii causa navigan-
 dam esse. hæc enim ratio,
 ac magnitudo animorum

in maioribus nostris fuit,
ut, cum in privatis rebus,
atque sumptibus mini-
mo contenti, tenuissimo
cultu viverent: in imperio,
atque in publica dignitate, o-
mnia ad gloriam, splendo-
remque revocarent. quæritur
enim in re domestica con-
tinentiæ laus: in publica
dignitatis.

De otiosis ad laborem tra-
ducendis: ut omnes sibi
sint & statui utiles in-
ertes, aut turbulenti
nulli.

CAP.

CAP. XIX.

SI uspiam agri fuerint *Dedu-*
 deserti à plebe, atque à *ctio uti-*
 cultura hominum, fiat in *lis resp.*
 eos deductio, ut sentinae
 provinciarum orbiumque
 exhauriantur, & solitudo
 frequentetur: idque sine
 injuria veterum possesso-
 rum; ut non alteros demo-
 visse, sed utrosque consti-
 tuisse videare.

Omnis tenenda ratio, *4. Po-*
 qua ab otio traducantur *nuntur*
 animi ad honestas & utiles *modi,*
 v. ræ artes, studia, labores. *quibus*
 Id variè fiet: primò si vel *ab ocio*
 ut certamine quædam cõ- *ad labo-*
res tra-
ducen-

ur ci-
ves.

I.

Præmia
consti-
tuenda
excel-
lenti.

II.

Publica
discipli-
na.

Iuven-
num
corpora
labore
firmata,
Græco-
rum le-
gibus.

situantur in singulis, & ijs præmia, qui cæteris præstiterint. Quæ enim rara & ardua sunt, ea ex præmio pulchra & jucunda hominibus videri solent.

Magnam etiam habet vim reip. disciplina. Cretum leges. itemque Lycurgi, laboribus erudiant iuventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, æstuando. Illi enim, qui Græciæ formam rerum publicarum dederunt, corpora iuvenum firmari labore voluerunt: quod Spartiæ etiam in fœminas transtulerunt, quæ

cate-

cæteris in urbibus, mollis-
simo cultu parietum um-
bris occultantur : illi au-
tem voluerunt nihil ho-
rũ simile esse apud Lacæ-
nas virgines: quibus magis
palæstra, Eurotas, sol, pul-
vis, labor, militia studio est
quàm fertilitas barbara.

*Lacænae
virgi-
nes.*

Fuit hæc gens fortis, dum
Lycurgi leges vigeant, è
quibus unus, cum Perse
hostis in colloquio dixit-
set glorians, solem præ ja-
calorum multitudine &
sagittarum non videbitis:
In umbra igitur, inquit,
pugnabimus. Viros com-
memoro, qualis tandem

*Respõ-
sum
Spartia-
ta.*

*Lacænae
respon-
sum.*

Lacæna? quæ cum filium
in prælium misisset, & in-
terfectum audisset: Iccir-
co, inquit, genueram, ut ef-
set, qui pro patria, morti
non dubitaret occumbe-
re.

*Exerci-
tus Rom.*

Esto: fortes & duri
Spatriatæ, quid Romani?
nostri exercitus primùm
inde nomē habent, vides;
deinde qui labor, quantus
agminis; ferre plus dimi-
tiati mensis cibaria: ferre,
si quid ad usum velint: fer-
re vallum. Nam scutum,
gladium, galeam in onere
nostri milites non plus
numerant, quàm hame-

ros,

ros, lacertos, manus: arma enim, membra militis esse dicunt: quæ quidem ita geruntur aptè, ut si usus foret, abiectis oneribus, expeditis armis, ut membris, pugnare possint. Quid exercitatio legionum? Cur tantum interest inter novum & veterem exercitum? ætas tironum plerumque melior: sed ferre laborem, contemnere vulnus consuetudo docet. Quinetiam est intemperans militaris in forti viro gloria.

Omnino clari & nobilitati labores sunt faciles.

Quæ

*Exerci-
tatio le-
gionum,*

*3.
Gloria.*

4.
Hono- res?
Quid non de- signat honos?

Quæ flamma est, per quam non currunt ij, qui honores ambiunt? Itaque semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat. Cujus in primis illud laudabat, quod diceret eosdem labores non esse æquè graves imperatori & militi: quòd ipse honos laborem levio- rem faceret imperatorum.

Xeno- phon le- gendus.

Multas ad res perutiles Xenophontis libri sunt: quos lege quæso studiosè: quàm copiosè ab eo agricultura laudatur in eo li- bro, qui est de tuèda re fa-
 militari,

miliari, qui Oeconomicus
 inscribitur : atque ut intel-
 ligas nihil ei tam regale
 videri, quàm studium agri
 colendi, Socrates in eo li-
 bro loquitur cum Crito
 bulo, Cyrum minorem,
 Persarum regem, præstan-
 tem ingenio, atque imperij
 gloria, quum Lyfander
 Lacedæmonio, vir summæ
 virtutis venisset ad eum
 Sardis, ei que dona à socijs
 attulisset : & cæteris in re-
 bus comem erga Lyfan-
 drum, atq; humanum fu-
 isse : & ei quendam con-
 septum agrum, diligen-
 ter consitum ostendisse.

*Studi-
um re-
gale.*

quum

quam autem admiraretur
 Lyfander, & proceritates
 arboru, & directos in quin-
 cuncem ordines, & hu-
 mum subactam atq; puram
 & suauitatem odorum, qui
 afflarentur e floribus: tum
 eum dixisse, mirari se non
 modò diligentiam, sed eti-
 am solertiã eius, à quo es-
 sent illa diuensa, atque de-
 scripta: & ei Cyrum respõ-
 disse, atqui ego omnia ista
 sum diuensus, mei sunt or-
 dines: mea descriptio, mul-
 tæ etiã istarum arborum
 mea manu sunt factæ. Tum
 Lyfandrum intuentem
 purpuram eius & nitorem
 corporis, ornatumq; Per-
 sicum

*Ager
 à Cyro
 diuensus
 fuit. &
 consecutus.*

ficum multo auro, multif-
que gemmis dixisse: Re-
cte verò te, Cyre, *beatum*
ferunt, quoniam virtuti tuæ
fortuna conjuncta est.

De virtutibus, quæ animos
principi consiliant: &
vitis, quæ alienant.

CAP. XX.

VACANDUM est omni *Tran-*
perturbatione, ut tran- *quillita-*
quillitas adsit, & securitas, *is bonæ*
quæ afferat tum constan-
tiam, tum etiam dignita-

N tem;

tem; nihil enim laudabilius, nihil magno & præclaro viro dignius placabilitate, atq; clementia.

Difficile etiam dictum est, quantopere conciliet animos comitas affabilitasque sermonis. Extant epistolæ & Philippi ad Alexandram, & Antipatri ad Cassandram, & Antigoni ad Philippum, trium prudentissimorum (sic enim accepimus) quibus præcipiunt, ut oratione benigna multitudinis animos ad benevolentiam alliciant, militesque blandè ap-

Affabilitas sermonis de cetero de iam conciliis

peh

pellando, sermone deliniant.

O Dij immortales! quam magnum est personam in rep. tueri principis! quae non animis solum debet, sed etiam oculis & auribus servire civium: ne aspera videatur natura, difficilis aditus, severior vultus, superba responsa, insolens vita.

Exercenda est facilitas, & altitudo animi, quae dicitur: ne si irascaris, aut in tempestive accedentibus, aut impudenter rogantibus, in morositatem inatilem, & odiosam incidas:

Res magna personam tueri principis.

Malae ratione.

atque vincaris artificio
benevolentiae colligendae
ab ijs, qui neque Cyrum
Xenophontis, neque Age-
filaum noverunt: quorum
regum summo in imperio
nemo unquam verbum
ullum asperius audivit.
quod contra fit à barba-
ris: quorum sunt haec im-
peria, animadvertite, & di-
cto pare: & praeter roga-
tum si loquate: & illae mi-
nae, si te secundo lumine
hic offendero, moriere:
quae non, ut delectemur
solum legere & spectare
debemus, sed cavere et-
iam, & fugere discamus.

Nulla

Nullæ sint vehementi-
ores animi concitationes:
nulla maledicta, nullæ cō-
tumeliæ: quæ cum abhor-
rent ab humanitate, tūm
verò cōtraria sunt imperio
& dignitati. *Nam si impla-
cables sunt iracundia, sum-
ma est acerbitas, sin autem
exorabiles, summa levitas,*
quæ tamen (ut in malis)
acerbitati anteponenda
est. Quid Achille Ho-
merico foedius? quid A-
gammemnone in iurgio?
Nam Ajacem quidem ita
ad furorem mortemque
perduxit. Alexander rex
cum interemisset Clitum

familiarē suam, vix à se
 manus abstinuit: tanta vis
 fuit pœnitendi.

*Contu-
 meliarū
 aculei
 pernicio-
 si.*

Nihil est tam deforme,
 quam ad summum impe-
 rium etiam acerbiter
 naturæ adjungere. Nec
 quicquam incendit magis
 odia, offensionesque ho-
 minum, quam ad injurias
 omnia conquare. Habet
 enim quendam aculeum
 contumelia, quē pati pru-
 dentes, ac viri boni diffi-
 cillimè possunt, nedam
 factiosi, aut insolentes, ani-
 mo mobili, & elato.

Principis cura, officia, studia qualia sint : & in quibus posita.

CAP. XXI.

OMNINO qui præfaturi sunt, duo Platonis præcepta teneant, unum, ut utilitatem civium sic taceantur, ut quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum: alterum, ut totum corpus regni corent, ne dum artē aliquam tæentur, reliquas deserant. Qui autem partī civium consulant,

Plato-
nis præ-
cepta
duo.
1. Offic.

partem negligunt, rem
perniciosissimā inducunt,
discordiam.

Hinc non solum Sediti-
ones, sed bestifera etiam
bella civilia quæ gravis &
dignus principatu fugiet,
atque oderit, tradetque se-
otam, ut omnibus consu-
lat, imprimisque operam
dabit, ut juris, & iudicio-
rum æquitate suam quis-
que teneat, & neque tenui-
ores propter humilitatem
circumveniantur: neque
locupletibus ad sua, vel te-
nenda, vel recuperanda
obsit invidia.

Ac mihi quidem viden-

tur

*Juris &
iudicio-
rum æ-
quitas.*

tur omnia esse ab ijs, referenda, qui præfunt alijs, ut ij, qui eorum in imperio erant, sint quàm beatissimi: nullæ sint seditiones, nullæ discordiæ tollantur latrocinia, cædes reprimantur: removeatur à fama & à fortens, & ab otio locupletium illa acerbissima ministra avaritiæ calumnia. curandum, ut sumptus, & tributa, ab omnibus tolerètur æquabiliter: ne sit æs alienū, quod reip. noceat, providendum: facillimi sint aditus ad te, pateant aures tuæ querelis omnium: nullius inopia.

Qua referenda actiones principum. Curarum studiorumque varia ponuntur genera.

ac solitudo, non modo ul-
lo populari accessu, sed ne
domo quidem tua sit ex-
clusa: toto denique in im-
perio nihil acerbum sit, nihil
crudele, atque omnia plena
clementia, mansuetudinis.
humanitatis.

Eam legem tibi statue,
ut quocunq; veneris, lax
venisse, & salus videatur:
& non te unum, sed omnes
ministros imperij tui, præ-
stare videre. Quid autem
reperiri tam eximium, aut
tam expetendum potest,
quàm non itineribus tuis
perterreri homines, non
sumpta exhauriri, non ad-

ven-

ventu cōmoueri: esse quo-
cunq; veneris & publicè,
& privatim, maximam læ-
titiā: cum urbs custo-
dem, non tyrannum, do-
mus hospitem, non expi-
latorē recepisse videatur.

*Hic vi-
de VVo-
nerium
in p me-
gyr. ad
Christi.
Dan.
Regem.*

*Septem, à quibus principis
& principatus ruina,
aut salus proficiscitur,
atque pendet.*

CAP. XXII.

RERUM autem om-
nium nec aptius est
quic-

*I.
Bene-
volentia*

II.
metus.
III.
odium.

quicquam ad imperia tu-
enda, ac tenenda, quàm di-
ligi: nec alienius, quàm ti-
meri. Præclarè enim En-
nias quem metuunt, ode-
runt: quem quisque odit,
perisse expètit.

Multorum autem odij
nullas opes posse obfiste-
re, si antea fuit ignotum,
super est cognitum, Ma-
lus enim est custos diatur-
nitatis, metus: contraque
beneuolentia fidelis, vel
ad perpetuitatem. & verò,
qui metui volunt, Dionysius
tyrannus indicavit quã
sint beati, nam cum qui-
dam ex eius assentatoribus

commemoraret in sermone copias ejus, opes majestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam ædiurnam regiarum, negaretq; unquam beatiorum quatenquam fuisse: visne igitur, inquit, ô Damocle, quoniam hæc de vita delectat, ipse eandem degustare, & fortunam experiri meam? cum se ille cupere dixisset: collocari jussit hominem in auro lecto, strato pulcherrimo textili stragulo, magnificis operibus picto: abacoque, complures ornavit argento, auroque

*Vita & fortuna
Dionysii egregie expressa.*

O

cœla.

cælato, tum ad mensam e-
ximia forma pueros dele-
ctos iussit consistere, eosq;
ad natum illius intuentis
diligenter ministrare; ade-
rant unguenta, coronæ,
incendebatur odores; mē-
sæ exquisitissimis epulis
extruebantur. fortunatus
sibi Damocles videbatur.
in hoc medio apparatu
fulgentem gladium è la-
cunari seta equina appen-
sum demitti iussit ut im-
penderet illius beati cer-
vicibus. Itaq; nec pulchros
illos administratores aspi-
ciebat, nec plenum artis
argentum, nec manum

por-

porrigebat in mensam: jam
ipsæ defluerant. coronæ
denique exoravit tyran-
num, ut abire liceret, quòd
jam beatus nollet esse. Sa-
tisné videtur declarasse
Dionysius nihil esse ei bea-
tum, cui semper aliquis ter-
ror impendat. Atque ei
ne integram quidem erat,
ut ad justitiam remigra-
ret, civibusque libertatem
& jura redderet. ijs enim
adolescens improvida æ-
tate irretierat erratis, eaq;
commiserat, ut salvus esse
non posset, si sanus esse
cæpisset. Omni cultu &
victu humano carebat:

vivebat cum fugitivis, cum facinorosis, cum barbaris: neminem, qui aut libertate dignus esset aut vellet omnino liber esse, sibi amicum arbitrabatur: omnes metuebat.

Etenim qui se metui volent, à quibus metuuntur, eosdem metuant ipsi necesse est. nec verò ulla vis imperij tanta est, quæ præterente metu possit esse diuturna. Testes nos ipsi, qui vexatis & perditis exteris nationibus, bellis plectimur civilibus. ex quo parietes modò urbis stant, & manent, ii quæ ipsi jam ex-

*Exitij
reip.
Rom.
causa.*

irema

trema scelera metuentes,
rem verò publicam peni-
tus amisimus: atq; in has
clades incidimus, dum
metui, quàm cari esse, &
diligi maluimus.

Nihil verò est ad diu-
rurnitatem aptius, quàm
providere, ne imperantis
dignitas violetur, ne nomē
imperij in commune odi-
um vocetur. Grave enim
est nomen imperij: atq; id
etiam in levi persona per-
nitescitur, propterea,
quod missi cura imperiis
mittentium, non suo no-
mine abutuntur: & suas

*Provi-
siones a-
pta ad
diutur-
nitatem
imperij.*

IV.

*Existi-
matto.*

V.

*Missi
cum im-
perijs.*

sordes

lotdes cum istorum splendore permiscet.

Quomodo debent ministri principum sua exequi officia, et se gerere.

Sit is, cui potestatem permiseris, non suæ, sed tuæ lenitatis minister, majoraq; præferant fastes illi ac secures dignitatis insignia, quam potestatis.

Toti sit imperio cognitum tibi omnium salutem, liberos, famam, fortunas, esse carissimas,

Denique hæc opinio sit, non iis modo, qui aliquid turpiter acceperint, sed iis etiam qui dederint, te inimicum, si id cognoveris futurum. Neq; verò quisquam dabit, cum erit hoc

per

perspectum ministros imperii atq; magistratus, ita laborare de existimatione sua, ut ista lex non perfringatur, *Vim ne faciunt: donū ne capiunt, néve dant, néve petenda, néve gerenda, néve gesta potestate: nec te posse ferre, ut quisquam ea vel potestate, quam tu ad dignitatem permiseris, vel officio, quod in beneficij loco detuleris, vel cura, quam laboris munerisque ratione dederis, ad quædam abutatur: propterea nihil injurium, aut ad famam sordidum, per eos qui simulant apud te mul-*

VI.

Ministræ

VII.

Magistratus.

tum posse, abs te solere impetrari. Nec tamen est hæc oratio mea huiusmodi, ut te in tuos, aut durum esse nimium, aut suspiciosum velim, sed in credendo cautum, ac diligentem in observando, ut quæ pararint, benè parta sint, nullo neq; turpi quæstu, neque odioso: & magis liberalitate utantur tua, quam sua libertate.

Neque sanè placet, præsertim cum hi mores tantum jam ad nimiam levitatem & ambitionem incubuerint, scrutari omnes sordes, excutere unumquem.

quemq; eorum : sed iis, qui
& omnes vias pecuniæ se-
quantur, & omnia pecu-
niæ causa faciunt, nihil
credere.

Pragmatici homines o-
mnibus historiis, præce-
ptis, versibus deniq; cave-
re jubent, & vetant crede-
re : statimq; ut quisq; a-
liquid rectè fecerit, omnia
dare & permittere.

*Cantique-
nes due
Prag-
matico-
rums.*

*Fresidia IV. quibus Prin-
ceps se & principatum
firmare debet.*

CAP. XXIII.

I,
 Lectissimi
 mi ad
 publica
 munera,
 & hono
 res ab i
 pso prin
 cipe pro
 vehen
 di.

Nihil tua magis in
 teresse puta, quam le
 ctissimorum hominum, qui
 in aliquo genere laudis &
 industrie excellunt, nomi
 na tenere, ingenia nosse,
 studia ad tuos & populi
 utilitates allicere, & exci
 tare: ad honores vocan
 do & munera, tuo delectos
 iudicio & uni tibi, a quo
 illa proficisci debebunt, a
 strictos: ut habeas undi
 que pro te excubantes, ac
 velut in praesidiis colloca
 tos ne quid laedat, ne quid
 offendar.

Ad

Ad tenendum etiam tranquille in tuos imperium, caput est; providere, ut non modo qui summis augentur honoribus, imperijs, potestatibus, sed etiam qui præfidiis, ac propugnaculis præsumunt, ex re uno pendeant: idq; in arcanis habendum est imperij: ut occasionebus occurras, spes frangas, ambitionem prævertas eorum, qui violentas opes, ac potentiam non ferendam sperant; aut concupiscent.

Obeunda stas sunt temporibus provinciæ, ut inuriæ, libidines, conatus que

II.

Qui in imperio plurimum possunt, a principe solo pendeant.

III.

Obeunda de provincia

*Statim
tempo-
ribus.*

*Remo-
tiora
cur dili-
gentius
obser-
vanda.*

que nefarii comprimantur : ac ijs reip. partibus, que maximè laborant, medicina afferatur tempeſtiva, & morbo fortior. Quæ enim præcul ſunt à conſpectu principis, ſtudio curanda ſunt majore, firmioribus munienda præſidiis, luminibus clarioribus illuſtranda : cum ante omnia commutari, quam audivi poſſint. In ſede varò imperii, in oculis principis, nihil ferè poſteſt exiſtere, quod non ante extingui atque opprimi poteſt, quàm planè extortum ac natum ſit. Neque taſt

hic

hic facilè à potentioribus
& ministris imperii, tenui-
ores violantur, spoliantur
locupletes, quam in pro-
vinciis : in quibus vexati,
hoc sæpè jure sunt, ut iis
ne deplorare quidem de
suis incommodis liceat.

Interea quoniam popu-
lus omnia commoda sua,
jura, salutem legibus obti-
net, cavendum ne à legi-
bus recedatur. Oportet
enim omnia lege, quasi
mente quadam regi, & ad-
ministrari : cum ut corpo-
ra nostra sine mente : sic
civitas sine lego, suis pa-

*Incom-
moda
provin-
cialium.*

IV.

*A legi-
bus non
disceden-
dum.*

P

pat-

partibus, ut nervis, & sanguine, & membris uti non potest.

*De prudentia in externis,
& erga externos cautiones 28.*

CAP. XXIV.

I. **A**GE verò, ne quæ domi sunt solam meditare: exterorum status, voluntates, vires, fœdera, pactiones, & consilia sunt cognoscenda.

II. In primis, cave ne largitionibus ulli tuorum ab iis corrumpantur, fidem

pro-

prodant, & tua consilia ad illos deferant : ne sociorum mentes à te avertantur : ne copiæ, quas simulatione alio sibi compararint, subito ad tua convertantur pericula.

Magni præterea refert scire, quid alij reges, quid nationes, quid hostes, quid socij de te, tuo imperio, statu, potentia existiment : cum soleant homines, in tantis rebus, ut, aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famæ, quam aliqua certa ratione commoveri.

III.

IV.

V.

VI.

Colendæ summa bene-
volentia nationes officiis,
vetustate, fide, periculis,
fœdere conjunctæ.

VII.

Non his modo serven-
tur æqua, sed & aliis: ne
quid exteris à cive fiat du-
rum agreste, vel injuriam:
ne quæ in re contra jus
gentium peccetur.

*Canibus quæ sunt canum
relinquantur; adulatio er-
ga domesticos, & odium in
externos.*

Malè qui peregrinos ur-
bibus uti prohibent, eosq;
exterminant: quoniã di-
rimunt communem hu-
mani generis societatem.

At

At ne utiquam ferendi,
qui speculandi causa ad-
veniunt, aut aliter decli-
nant ab officio: quod est
nihil præter suum negoti-
um agere, nihil de alio ac-
quirere, nisi in æque in ali-
ena esse rep, curiosos.

VIII.

Vitandæ sunt inimici-
tæ vicinorum, & posteri-
tatis otio consulendum.

IX.

Non conturbaveris ea,
in quibus ipsorum salus
est: ne aut impiam cupidi-
tatem contra salutem tu-
am habeant: aut commo-
dis officiant tuorum.

X.

Non sunt illa, quæ for-
sitam ne sentimus, parva:

*Pacis
commo-
da.*

P 3

quod

quod in pace multo locupletioribus civibus utimur: quod habent propinquas remotasque regiones fructuosas, quod facile excurrant: ubi libenter negotium gerant: quos illæ, partim mercibus suppeditandis cum quaestua, compendioque dimittunt, partim ut negociari libeat; ut denique sedes ac domicilium collocare: quod commodum non mediocre populi & principis est, tantum civium numerum alibi, tam bonis fructuosisque rebus detineri.

si

Si qua à tuis accepta est XV.
offensio, inscientia, aut
peruersitate foederatorum
lenem te præbe, ut viola-
ta expientur: & tua, que
sunt sanctissime conserva-
ta, suam religionem obti-
neant.

Curandum, ut à piratis XVII.
mare sit liberum, navigan- XIII.
tibus tutum; propugnacu- XIV.
la imperii, & præsidia pro- XV.
vinciarum firma: classe XVI.
ornatæ: mercatores, & a-
gricolæ, non modò à cala-
mitate, sed etiam à metu
calamitatis defendantur.

Nam in cæteris rebus,
cum venit calamitas, tum

detrimentum accipitur : ac
in cultura agrorum , & in
vedigalibus , non solum
adventus mali , sed etiam
metus ipse affert calamita-
tem. Siquidem , cum ho-
stium copiae non longe
absunt , etiam si nulla irru-
ptio facta sit , tamen peco-
ra relinquuntur , agricultu-
ra deseritur , mercatorum
navigatio conquiescit.
Quare saepe totius anni
fructus uno rumore peri-
culi , atque uno belli timo-
re amittitur.

XVII

Non permittendum , ut
apud exteros fiant injuriae
negociantibus : quorum

per

per se res, & fortunæ curæ
esse debent: & multorum
civium calamitas à rep.
sejuncta esse non potest.
Non possunt enim una in
civitate, provincia, aut re-
gno multi rem atq; fortu-
nas amittere, ut non plu-
res secum in eandem cala-
mitatem trahant.

Ab hoc periculo pro-
hibenda est resp. & omni
studio incumbendum, in
quo vel gloria tui nomi-
nis & imperij, vel salus so-
ciorum, vel fortunæ pluri-
morum civium cum rep.
conservantur, defendun-
tur, augentur.

Porro nihil est tam re-
gium, tam liberale, tam
munificum, quam opem
ferre supplicibus, dare sa-
lutem, liberare periculis
(etsi difficilis sit cura re-
tam alienarum.) Idq; etiam
perutile & opportunum
est ad potiendum, si quid
expectas. Nihil in discrimi-
ne nimium videbitur.
Sed non satis verbis tum-
cavere. Quia diligentius
homines metuant, quam
meminerint. & nescio quo-
modo facilius in timore
benigni, quam in victoria
grati reperiantur.

Si verò ex fœdere auxi- **XIX.**
 lia petantur, prætermitti *fœdera*
 defensio, deserique officii *servada*
 um non potest: fœdus si-
 quidem sacrosanctum est:
 imperium gloriâ debet
 fultum esse, & benevo-
 lentiâ sociorum. Quare
 propter socios nulla ipsi
 injuria læcessiti majores
 nostri cum Antiocho, cum
 Philippo, cum Ætolis, cum
 Pœnis bella gesserunt, Ti-
 bi verò nihil ad existima-
 tionē esset turpius, quàm
 si tu, qui alienissimis à te,
 saluti existimaretis fuisse,
 sociis auxilium ferre non
 posses.

Si

XX.

*Cautio-
nes due
contra
extero-
rum ar-
ma.*

1.

Si præsidia tuis pericu-
lis fuerint ab exteris quæ-
renda, non committe, ut
eorum beneficio potius,
quàm tua virtute, poten-
tiaque tui salvi esse pos-
sint, aut videantur.

2.

XXI.

Est valdè cavendum, ne
inter aliena vitia, vel auxi-
liarii milites, vel inimicæ
gentes tuorum mala suam
putent occasionem: ut no-
ster populus, qui sociis de-
fendendis terrarum jam
omnium potitus est: & vi-
ctor dedit, ac detraxit re-
gibus, atque sociis, quod
voluit.

Omni-

Omnino principis est *De jure belli.*
 maximè conservare jura
 belli: nam cum sint duo
 genera decertandi; unum
 per disceptationem, alterū
 per vim: quumque illud
 proprium sit hominis, hoc
 belluarum: confugiendam
 est ad posterius, si uti non
 licet superiore.

XXII.

Quare suscipienda qui-
 dem bella sunt ob eā cau-
 sam, ut sine injuria in pacē
 vivatur: partā autem vi-
 ctoriā conservandi sunt ii,
 qui non crudeles in bello,
 nec immanes fuerunt. Et
 cum iis, quos videris,
 consulendam est: tum i)

XXIII.

XXIV.

Q qui

qui armis positis ad imperatorum fidem confugiant; quamvis murum aries percusserit, recipiendi. in quo tantoperè apud nostros justitia culta est, ut ij, qui civitates, aut nationes devictas bello in fidem recipissent, earum patroni essent, more majorum, ac belli quidem æquitas sanctissime feciali populi Rō. jure perscripta est. ex quo intelligi potest, nullum bellum esse justum, nisi quod aut rebus repetitis geratur, aut denunciatum antè sit, & indictum.

XXV

Bellam autem ita susci-

pia-

piatur, ut nihil aliud, nisi pax quæsitâ videatur. suos quisq; tueri debet. Maiores enim nostri mercatoribus retentis vel injuriosius tractatis, bella gesserunt. Legati quod erant appellati superbius, Corinthum totius Græciæ lumen extinctum esse voluerunt. siquidem existimarent legatos senatus faciem secum afferre, auctoritatem populi, eorumq; jus, cum hominum præsidio munitum esse, tum etiam divino jure vallatum.

xxvi.

xxvii.

De evertendis autem diripiendisq; urbibus, val

xxviii.

de illud considerandum est, ne quid temerè, ne quid crudeliter: nisi fortè in immanes, ut in Pœnos & Numantinos nostri: qui Carthaginem & Numantiam funditus sustulerunt. nollem Corinthum: sed credo aliquid secutos, opportunitatem loci maximè, ne posset aliquando ad bellam faciendum locus ipse adhortari.

*Fides
servan-
da.*

Fides servanda diligentissimè: hanc autem, qui violat, oppugnat omnium commune præsidium: & deceptos excitat, ut novarum se necessitudinum fi-

delitate

delitate contra veteram
perfidiam muniendos pu-
tent: ipse notatur summa
perfidia & sceleris infa-
mia.

Conclusio.

Iam verò cum videas
hæc omnia, pacem exter-
nam, otium domesticum,
salutem universorum, &
cætera, quæ mortalibus
chara, atque ampla sunt,
in tutelam, atque patrocini-
um tui principatus esse
collata: intellige te in hac
custodia nunquam in spe-
cula collocatum esse, ut

*Prin-
ceps tu-
tor, &
patro-
nus sub-
ditorum*

caum omni metu, atque
malo, populum tua vigi-
lia & prospicientia reddas:
tuum esse pro salute com-
modisq̄ue omnium, pro
universo imperio vigila-
re: erecto animo, intentis
oculis omnes reip. partes
intueri: in omnibus rebus,
quas statues, quas decer-
nes, quas ages, quid tantis
hominum opinionibus,
tantis de te iudiciis, tantis
honoribus debeas, cogi-
tare.

FINIS.

IN-

INDEX.
CAPITUM.

Cap. I.

DE excellentia
principatus, &
imperij: causa,
atque origine vite civilis,
juris, rerump. civitatum,
urbium.

Cap. II.

De prestantia regalis
imperij: causa, & origine
regum, atque legum.

Q 4 Cap.

Cap. III.

*De difficultate regnan-
di: fundamentis, & arti-
bus reip. & imperij.*

Cap. IV.

*De principis officio in
genere: qua is scire, presta-
re, cogitare debeat.*

Cap. V.

*De prudentia tenenda
in deliberationibus, consi-
liis, & actionibus.*

Cap. VI.

*De prudentia tenenda
in malis precavendis: &
incidendis motuū princi-*

piis,

Piis, mediis, & reliquiis.

Cap. VII.

De cautionibus adhibendis, in variis motuum, & seditionum causis.

Cap. VIII.

De condecencia à principe tenenda: & ejus octo administris: quibus felix, & Augustus redditur princeps, atque principatus.

Cap. IX.

De imperij moderatione: & rationis usu principibus conveniente, à barbaris neglecto.

25

Cap.

Cap. X.

*De principum moribus :
ut exemplo nocent , aut
profunt.*

Cap. XI.

*Ut preparatio necessa-
riorum , lenitas , & conti-
nentia servant : negligen-
tia , acerbitas , & avaritia
evertunt imperantem , &
imperium.*

Cap. XII.

*De liberalitate conve-
niente principi.*

Cap. XIII.

De premiis & pœnis.

Cap.

Cap. XIV.

De principis prudentia moderanda temporum, rerum, & personarum ratione: & posita de his tribus varie cautiones, atque regulae.

Cap. XV.

De principis annulo, senatu, senatoribus, & consilio.

Cap. XVI.

De assentatoribus vitandis.

Cap. XVII.

De auctoritate retinenda:

da: & vitandis pravis a-
nimi affectibus, quibus
hec minuitur.

Cap. XVIII.

Que ad se & principa-
tum tuendum, facere, ac
parata habere princeps de-
beat.

Cap. XIX.

De otiosis ad laborem
traducendis: ut omnes si-
bi sint & statui utiles:
inertes, aut turbulenti
nulli.

Cap. XX.

De virtutibus, que ani-

*mos principi conciliant: &
vitiis, que alienant.*

Cap. XXI.

*Principis cure, officia,
studia qualia sint: & in
quibus posita.*

Cap. XXII.

*Septem, à quibus prin-
cipis, & principatus rui-
na, aut salus proficiscitur,
atque pendet.*

Cap. XXIII.

*Præsidia quatuor, qui-
bus princeps se, & princi-
patum firmare debet.*

R

Cap.

Cap. XXIV.

*De prudentia in extor-
nis, & erga exteros. CAU-
tiones 28.*

LIPSIÆ
Excudebat LAUREN-
TIUS COBER.

ANNO MD C C XV.

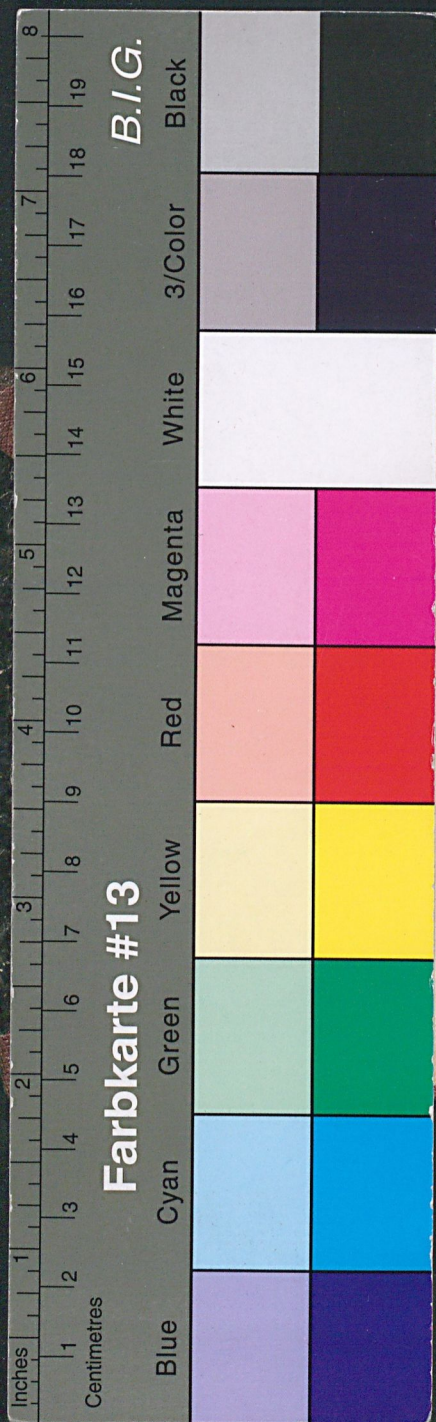
4205

X2612427

V077

[Handwritten signature]

Farbkarte #13

B.I.G.

CICERONIS
PRINCEPS,
RATIONES, ET
 CONSILIA BENE GE-
 rendi, firmand que imperij: ex
 ijs repetita, quæ ex Ciceronia-
 nis defluxere fontibus, in libros
 XVI. de Statu rerum Rom.
 qui nondum lucem
 acceperant.

LIPSIE
 Imprimebat **LAURENTIUS**
 COBER, Impensis Henningij
 Grosij junioris.

ANNO M. DC. XV.

